

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง

ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2543

The Roles of Farmer Housewives in Nongmaidang Village, Nongphreu Subdistic,
Nongphreu Distric, Kanchanaburee Province in 2000

โดย

นางสาวชรราร บัวจอม

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

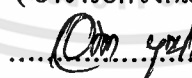
เมื่อวันที่ ๓๑ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

 ๓๑ เม.ย. ๒๕๔๓

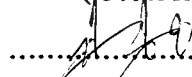
(อาจารย์ดวงกมล ปานรศพิท)

กรรมการปัญหาพิเศษ

 ๑๙ เม.ย. ๒๕๔๓

(อาจารย์เอนก บุญยสิน)

หัวหน้าภาควิชา

 ๑๙ เม.ย. ๒๕๔๓

(อาจารย์สุชมาภรณ์ จันทร์ศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

18363

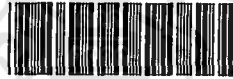
ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

**บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง
ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2543**

**The Roles of Farmer Housewives in Nongmaidang Village, Nongphreu Subdistic,
Nongphreu Distric, Kanchanaburee Province in 2000**

โดย

T096030

นางสาวธารธาร บัวจอม

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสำเร็จแห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

พ.ศ. 2543

ร/พ.
๖198๒
2543

ตขพญ.....
เลขทะเบียน..... 96030
วันเดือนปี.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ
อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2543
The Roles of Farmer Housewives in Nongmaidang Village,
Nongphreu Subdistric, Nongphreu Distric, Kanchanaburee Province in 2000

โดย : นางสาวธาราร บัวจอม

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนาการเกษตร

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์ดวงกมล ปานรศทิพ)

๒๑ / ๓๕ / ๕๕

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของแม่บ้านเกษตรกร ศึกษาการแสดงบทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สถานภาพการสมรสคือ แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกัน มีที่ดินเป็นของตนเอง มีสมาชิกในครัวเรือน 2-4 คน และเป็นแรงงาน 2-4 คน อาชีพหลักประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือทำไร่อ้อย

บทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นผู้ช่วยแรงงานในการทำการเกษตร เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ มีบทบาทเป็นผู้ถือเงินรายได้ และเงินออมของครอบครัว สามารถทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ไปพร้อมกับพ่อบ้าน ทั้งในการเป็นแรงงาน ค่าใช้จ่าย และการตัดสินใจ และยังคงรับผิดชอบงานในครัวเรือนอีกด้วย

บทบาทด้านสังคม แม่บ้านเกษตรกร เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรเป็นส่วนน้อย แต่ให้ความสำคัญในกิจกรรมของหมู่บ้าน และไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกครั้ง กล่าวคือ แม่บ้านเกษตรกรตระหนักในหน้าที่ของตนเอง และเข้าร่วมเนื่องจากเชื่อตามผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้าน แต่ยังคงไม่ตระหนักในบทบาทที่จะพัฒนาตนเองเท่าที่ควร

ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร เกิดจากการขาดทักษะความรู้ และเห็นว่าผู้รับผิดชอบที่ดีกว่า คือ พ่อบ้าน เช่นในด้านการติดต่อขอกู้เงินจากสถาบันการเงินและนายทุน พบว่า แม่บ้านเกษตรกรไม่มีบทบาทในด้านนี้ แต่เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนิยม

ปัญหาพิเศษเล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก อาจารย์ดวงกมล ปานรศทิพ ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ และ อาจารย์เอนก บุญเย็น กรรมการปัญหาพิเศษ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และให้ข้อคิดเห็นอันมีคุณค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย มาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ศุภสมบุญ อังรัตนกร และคณาจารย์ภาควิชาเทคนิคเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตรทุกท่านที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ด้วยความเอาใจใส่ตลอดจน ครู - อาจารย์ ที่เคยอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเยาว์

ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ผู้เป็นที่รักยิ่งและให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดู การศึกษา ความรัก ให้คำปรึกษาในยามที่มีปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหามาทุกด้าน และกราบขอบคุณ คุณตาและยาย รวมทั้งน้าสาว ที่มีส่วนช่วยในการเก็บข้อมูล ให้กำลังใจ รวมถึงพี่กอล์ฟ และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ภาควิชาเทคนิคเกษตร รุ่นที่ 4 ทุกท่านที่ได้ร่วมเรียนร่วมฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมเป็นกำลังใจในด้านการเรียน และการทำปัญหาพิเศษนี้

ขอขอบคุณแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดงทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลกับการวิจัยนี้เป็นอย่างดี อีกทั้งได้รับน้ำใจ และไม่ตรีเป็นประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้วิจัยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ใหญ่บ้าน ลูกสาวผู้ใหญ่บ้านหนองไม้แดง และเพื่อน ผู้ช่วยงานวิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นอย่างดี ตลอดจนทุกท่านที่ไม่สามารถกล่าวนามได้หมด ณ ที่นี้

ความสำเร็จและคุณค่างานวิจัยนี้ เนื่องจากได้รับความกรุณา ความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากทุกท่าน จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านอีกครั้ง ด้วยความซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง

ชราธาร บัวจอม

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการศึกษา	3
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร	5
สภาพพื้นฐานทั่วไปของหมู่บ้านหนองไม้แดง	
ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี	5
ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	6
ประเภทของบทบาท	8
บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร	9
แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544)	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	17
ประชากร	17
สถานที่และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน	17
เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือในการศึกษา	17
วิธีการรวบรวมข้อมูล	18
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	18

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	20
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของแม่บ้านเกษตรกร	20
ตอนที่ 2 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	34
ตอนที่ 3 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางสังคม	50
ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร	55
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	60
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	62
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	62
เอกสารอ้างอิง	64
ภาคผนวก แบบสอบถาม แผนที่ตำบลหนองปรือ	67

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางการปฏิบัติงาน	19
2 แสดงจำนวน ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับ สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม	25
3 แสดงจำนวน ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับ บทบาทแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านแรงงานในการเพาะปลูก	38
4 แสดงจำนวน ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับ บทบาทแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านแรงงานในการเลี้ยงสัตว์	41
5 แสดงจำนวน ค่าร้อยละเกี่ยวกับบทบาทแม่บ้านเกษตรกรใน กิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านแรงงานในการประกอบอาชีพเสริม	43
6 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับบทบาทแม่บ้านเกษตรกรใน กิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านออมทรัพย์	45
7 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับบทบาทแม่บ้านเกษตรกรใน กิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการตัดสินใจในการทำการเกษตร	49
8 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับบทบาทแม่บ้านเกษตรกรใน กิจกรรมทางสังคม	53
9 แสดงจำนวนค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ของแม่บ้านเกษตรกร	58

บทที่ 1

บทนำ

(Introduction)

ความสำคัญและที่มาของปัญหา (Statement of the problem)

จากปี พ.ศ. 2523 ถึง 2533 ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงมาก คือ รวบรวมเฉลี่ย 8 ต่อปี การเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการขยายตัวของการส่งออกและการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ที่มีผู้หญิงเป็นแรงงานหลักอยู่ถึงร้อยละ 80-90 สตรีไทยมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาประเทศโดยมีส่วนร่วมอยู่ในกำลังแรงงานของประเทศไทยในระดับที่สูง แรงงานสตรีมีจำนวนอยู่เกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานทั้งหมดของประเทศ ซึ่งหมายถึง ประชากรที่มีอายุเกิน 11 ปี และอยู่ในกำลังแรงงาน (สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา : 2538)

ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ โดยรัชฎาภรณ์ แก้วสนิท กล่าวไว้ว่า ในสังคมดั้งเดิมมักจะมองสตรีว่าเป็นเพศที่มีบทบาท หน้าที่ และความสามารถในสังคมอย่างจำกัด เช่น งานดูแลบ้าน หุงหาอาหาร และงานบ้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นงานที่ได้รับการประเมินค่าทางเศรษฐกิจต่ำและกำหนดให้เป็นหน้าที่เฉพาะของสตรี หากดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่ไม่ซับซ้อน มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่ต้องดิ้นรนมากก็อาจไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อครอบครัวหรือสังคมแต่อย่างใด เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนมากขึ้น ทำให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในด้านต่าง ๆ จนสตรีเกษตรกรของไทยได้ชื่อว่าเป็นสตรีที่ใช้แรงงานมากที่สุดในบรรดาสตรีเกษตรกรในกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะนอกจากจะต้องเลี้ยงดูบุตร ดูแลบ้านเรือนซึ่งเป็นบทบาทเฉพาะแล้วยังต้องใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรมในฐานะแรงงานของครอบครัว หรือเป็น “ผู้ช่วย” ในไร่นาโดยไม่ได้รับค่าจ้างถึงร้อยละ 83.4

สตรีเกษตรกรจึงเป็นสมาชิกของสังคมชนบทที่มีความสำคัญ ซึ่งหมายรวมถึงแม่บ้านเกษตรกรผู้ที่สามารถทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ไปพร้อมกับพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว อีกทั้งยังต้องรับผิดชอบงานในครัวเรือนทั้งหมด บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นในหลายด้าน เช่น ด้านครัวเรือน ด้านการเป็นแรงงานในภาคการเกษตร ด้านสังคมและชุมชน บทบาทเหล่านี้บางครั้งยังถูกจำกัดและถูกมองว่า เพศเป็นอุปสรรคในการทำงานหรือการตัดสินใจบางอย่าง ดังที่ ดร. ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 24) ได้ทำการวิเคราะห์ในเชิงวัฒนธรรมที่ตกทอดกันมาพบว่า บทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดให้อยู่ในครัวเรือน ดูแลงานบ้าน เป็นต้นเหตุทำให้มีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติและความเชื่อของคนในสังคม ทั้งชายและหญิงว่า ทั้งสองเพศควรแบ่งแยกหน้าที่การรับผิดชอบต่างกัน

การศึกษาถึงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรเพื่อนำไปสู่การพัฒนาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร เสริมสร้างและกระตุ้นให้แม่บ้านเกษตรกรตระหนักในบทบาทของตนเอง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่น รวมไปถึงการพัฒนาประเทศชาติได้อีกด้วย ดังนั้นจึงทำการศึกษารoles บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 20 หมู่บ้านของตำบลหนองปรือ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมากมาย เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มเลี้ยงเป็ดเทศ กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเย็บผ้า และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อีกทั้งยังมีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำที่เข้มแข็ง มีความกระตือรือร้นริเริ่มจัดตั้งโครงการพัฒนาต่าง ๆ ขึ้น จากจำนวนกลุ่มในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง และการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการของสมาชิกในชุมชนรวมถึงแม่บ้านเกษตรกรที่จะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นทั้งในครัวเรือนและชุมชน จึงทำให้หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่มีการพัฒนาและเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจให้เกิดการศึกษาถึงบทบาทแม่บ้านเกษตรกรที่ซึ่งสามารถพัฒนาบทบาทแม่บ้านเกษตรกรได้ง่าย และนำไปสู่การศึกษาในหมู่บ้านอื่น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective of the study)

1. ศึกษาลักษณะพื้นฐานทั่วไปของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี
2. ศึกษาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านกิจกรรมทางสังคม
3. ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านกิจกรรมทางสังคม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Result)

1. ทราบถึงลักษณะพื้นฐานทั่วไปของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี
2. ทราบถึงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านกิจกรรมทางสังคม
3. ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้านกิจกรรมทางสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอบเขตของการศึกษา (Scope and Limitation)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม และปัญหาอุปสรรคในทั้ง 2 ด้านข้างต้น ในหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ปีพุทธศักราช 2543

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (Operation of Definition)

“แม่บ้านเกษตรกร” หมายถึง ภรรยาหรือสตรีที่อยู่ในครอบครัวเกษตรกร ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ปีพุทธศักราช 2543 ซึ่งอาจจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือไม่ก็ตาม

“อาชีพหลัก” หมายถึง อาชีพที่ทำอยู่เป็นประจำและทำรายได้ให้กับครอบครัวเป็นหลัก ปริมาณของรายได้มากกว่ารายได้จากอาชีพอื่น

“การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร” หมายถึง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอยู่ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ เป็นต้น รวมไปถึงอาสาสมัครชุมชนต่าง ๆ โดยอาจเป็นสมาชิกเพียงกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มก็ได้

“สมาชิกในครัวเรือน” หมายถึง สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนในปัจจุบันนับรวมแม่บ้านเกษตรกรผู้ที่ตอบแบบสอบถามด้วย

“สมาชิกที่เป็นแรงงานในครอบครัว” หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานในการทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพด้านการเกษตรหรืออาชีพที่เป็นรายได้กับครัวเรือนได้

“จำนวนพื้นที่ถือครอง” หมายถึง จำนวนที่ดินทั้งหมดในครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร ประกอบด้วยพื้นที่ถือครองทั้งหมดที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์ รวมถึงที่ดินเช่าจากบุคคลอื่น และผู้อื่นแบ่งให้ทำฟรีด้วย

“จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร” หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร นับเป็นจำนวนไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร” หมายถึง พฤติกรรม หรือ การแสดงออก หรือ หน้าที่ความรับผิดชอบ ของแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในการทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมหรือชุมชน

“บทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ” หมายถึง บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในการปฏิบัติการในครอบครัวเพื่อการกินคืออยู่ดีของครอบครัว กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ศึกษา ได้แก่

1. บทบาทด้านแรงงาน แบ่งออกเป็น

1.1 แรงงานในภาคการเกษตร เช่น การปลูกพืช ทำนา หว่านหรือเพาะกล้า พรุนดิน กำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ย ฉีดยาฆ่าแมลง รดน้ำ หรือรดน้ำเข้านา เตรียมหรือผสมอาหารสัตว์ บรรจุเตรียมผลผลิตเพื่อจำหน่าย รวมไปถึงรับจ้างทำไร่ ทำนา เป็นต้น

1.2 แรงงานนอกภาคการเกษตร เช่น การรับจ้างทำงานต่าง ๆ งานจักสาน รับเย็บปักถักร้อยที่บ้าน รับจ้างซักรีด ทำขนมจำหน่าย เป็นต้น

2. บทบาทด้านการตัดสินใจ แบ่งออกเป็น

2.1 การตัดสินใจในกระบวนการผลิตทางการเกษตร เช่น การวางแผนการผลิต ตลอดจนการจำหน่าย การเลือกใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การใช้ปุ๋ย เป็นต้น

2.2 การตัดสินใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร เช่น การเลือกใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การเลือกใช้เครื่องมือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์

3. บทบาทด้านการออมทรัพย์และการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินและนายทุน

“บทบาทด้านสังคม” หมายถึง บทบาทที่แม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในชุมชนที่อยู่อาศัย บทบาทด้านสังคมที่ศึกษา ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น ร่วมประชุมวางแผนพัฒนาชุมชน ร่วมรับรู้ แก้ปัญหาและติดตามผลงานการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ในชุมชน

3. การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสังคม เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร หรืออาสาสมัครชุมชนในด้านต่าง ๆ

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

(Review of Related Literature)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มีการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี
2. ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
3. ประเภทของบทบาท
4. บทบาทแม่บ้านเกษตรกร
  - 4.1 บทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
  - 4.2 บทบาทด้านกิจกรรมทางสังคม
5. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

หมู่บ้านหนองไม้แดง ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 770 คน 156 ครัวเรือน เป็นชาย 378 คน เป็นหญิง 392 คน ประกอบอาชีพส่วนใหญ่ คือ ทำไร่อ้อย และอื่น ๆ คือ ปลูกผัก และรับจ้างทั่วไป มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายจ่านงค์ กิ่งทัพหลวง เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่แยกออกมาจากหมู่บ้านหนองไม้เอื้อย เมื่อปี พ.ศ. 2538 และเป็นหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน กรมพัฒนาชุมชน ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2539 กลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน คือ กลุ่มสตรีอาสาหรือแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มเลี้ยงเป็ดเทศ กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเย็บผ้า และกลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ

หมู่บ้านหนองไม้แดง มีการประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 7 ของเดือน ณ ลานเอนกประสงค์ภายในหมู่บ้าน และ มีการประชุมกลุ่มสตรีอาสาหรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ทุกวันที่ 5 ของเดือน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหนองไม้แดง

2. ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ความหมาย “บทบาท”

อุทัย หิรัญโต (2519 : 20) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึงการปฏิบัติตามหน้าที่หรือการแสดงออกของคนซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ของสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหมายหรือหวังให้เขาเป็นมูลฐาน

วราคม ทีสุโกะ (2525 : 40) ให้ความหมายของบทบาทคือ สิ่งที่เราทำหรือหน้าที่ที่เราจะต้องทำเมื่อเราเป็นอะไรสักอย่าง สิ่งที่เราทำจะต้องควบคู่กับสิ่งที่เราเป็น และสถานภาพกับบทบาทจะต้องเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ สุพัตรา สุภาพ (2516 : 37) ซึ่งกล่าวว่า “บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น ตำแหน่งพ่อ บทบาทคือเลี้ยงลูก ตำแหน่งครู บทบาทคือสั่งสอนลูกศิษย์ เป็นต้น”

ไวรัช เจียมบรรจง (2522 : 108) ได้ให้นิยามของบทบาทไว้หลายแง่ คือ แง่สังคมวิทยา บทบาทคือการปฏิบัติตามตำแหน่ง แง่จิตวิทยา บทบาทคือการแสดงออกหรือการปะทะสังสรรค์ของแต่ละบุคคล และแง่จิตวิทยาสังคม บทบาทคือการแสดงออกหรือพฤติกรรมหรือการปะทะสังสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้น ๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคม

สรุป บทบาท คือ พฤติกรรม การแสดงออก หรือการปะทะสังสรรค์ของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสิทธิ หน้าที่และสถานภาพหรือตำแหน่งนั้น ๆ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ในสังคมที่มีคนอยู่ร่วมกันมากมายและต้องมีการติดต่อหรือปะทะสังสรรค์ (Interaction) กันอยู่ตลอดเวลา นั้น แต่ละคนเป็นสมาชิกของสังคมซึ่งมีสถานภาพหรือตำแหน่ง (Status) ต่าง ๆ กัน โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง เมื่อทุกคนเรียนรู้บทบาทหน้าที่และปฏิบัติตามบทบาทแล้ว สังคมมนุษย์จะมีการอยู่ร่วมกันไปด้วยความผสมกลมกลืน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่สับสนวุ่นวาย บทบาทของคนในสังคมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

ทฤษฎีบทบาท (Role theory) (จันงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2533 : 67) ทฤษฎีนี้อธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่าเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมกำหนด ทำนองเดียวกับการแสดงละครตามบท (script) “บท” ดังกล่าวก็คือ สถานภาพและบรรทัดฐานนั่นเอง บุคคลในสังคมมีสถานภาพต่าง ๆ มากมาย และถูกคาดหวังจากคนอื่นให้แสดงบทบาทตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ ส่วนบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของสังคมก็มีหลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้ต้องกระทำหรือห้ามกระทำ จนถึงการคาดหวังว่าควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ นอกจากสิ่งคาดหวังให้บุคคลแสดงบทบาทแล้ว ยังมีกลไกสำหรับควบคุมบังคับให้บุคคลยึดถือบรรทัดฐานด้วยการลงโทษ โดยวิธีต่าง ๆ การแสดงบทบาทตามสถานภาพหนึ่ง ๆ อาจเกิดความตึงเครียดขึ้นได้ เช่น ผู้ที่เป็นครูย่อมถูกคาดหวัง

จากนักเรียน ให้มีความรู้ความสามารถในการสอน ให้มีความเข้าใจ เห็นใจนักเรียนและยืดหยุ่นในการใช้กฎเกณฑ์ ขณะเดียวกันครูถูกผู้บริหารคาดหวังให้ครูเป็นปวงชนียบุคคลและเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ การแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ จึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของคนอื่นได้ทุกฝ่าย นอกจากสถานภาพและบรรทัดฐาน(ความคาดหวังของสังคม)แล้ว ปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนกำหนดบทบาทของบุคคล คือ ตัวตน(self)หรือการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง บุคคลแต่ละคนอาจมีการรับรู้หรือความเข้าใจในบทบาทของสภาพหนึ่ง ๆ แตกต่างกัน ดังนั้น บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง(enacted role) จึงเป็นผลรวมของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (prescribed role) กับบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (preceived role) อย่างไรก็ตามทฤษฎีบทบาทเน้นความสำคัญของปัจจัยโครงสร้างสังคม (สถานภาพและบรรทัดฐาน) มากกว่าปัจจัยด้านการรับรู้ของตนเอง

สมพงษ์ เกษมสิน (2521: 56 -57) ได้กล่าวถึงสภาพและบทบาทของสังคมว่า การที่ปัจเจกชน (individual) มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นต่างก็มียุติกรรมแตกต่างกันไป สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกให้แตกต่างกัน คือ สิทธิและหน้าที่ของแต่ละคนที่มีต่อกลุ่ม หรือกล่าวได้ว่าสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกให้แตกต่างกัน คือ สถานภาพและตำแหน่งทางสังคม (social status) นั่นเอง แนวความคิดเรื่องสถานภาพ (status) และบทบาท (role) ของตำแหน่งนั้น ตำแหน่งเป็นเครื่องกำหนดบทบาท และบุคคลเดียวก็สามารถแสดงได้หลายบทบาทขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่มีอยู่

มโนทัศน์ (concept) หลักของทฤษฎีชุดนี้ คือ “บทบาท” ซึ่งหมายถึง “ข้อกำหนด” (prescription) แห่งพฤติกรรมระหว่างบุคคลซึ่งผูกพันกับบุคคลประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวบางประการ “ประเภท” (categories) ดังกล่าวคือ “สถานภาพ”(status) หรือ “ตำแหน่ง”(position)

ทฤษฎีบทบาท ได้ใช้มโนทัศน์ “สถานภาพ” หรือ “ตำแหน่ง” เพื่อหมายถึงส่วน หรือองค์ประกอบต่างๆ ของกลุ่มทางสังคมที่ได้รับการจัดระเบียบแล้ว จากแนวคิดทฤษฎีบทบาทนั้นนักทฤษฎีบทบาทมีสมมุติธรรม(assumption) ร่วมกันอยู่สองประการคือ

ประการแรก “บทบาท” เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม

ประการที่สอง ในการปฏิสังสรรค์กับคนอื่น บุคคลพิจารณาตนเองและคนอื่น ๆ ว่าเจ้าของ “สถานภาพ” บางชนิด และเขาได้ใช้สิ่งที่เขาได้เรียนรู้ว่าอะไรเป็น “ความคาดหวัง”(expectation) ซึ่งผูกพันกับสถานภาพนั้น ๆ เป็นเครื่องเนะแนวการกระทำของเขา (ปราณี , 2533 : 5-6)

3. ประเภทของบทบาท

สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 35) อธิบายว่า ถ้าจะพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏอยู่ในสังคมให้ลึกซึ้งแล้ว จะพบบทบาทหลายรูปแบบหลายลักษณะคือ

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึงบทบาทที่สังคมกลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ เช่นข้อกำหนดที่ว่า พ่อแม่ต้องอบรมเลี้ยงดูลูกข้าราชการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งงานโดยชอบ เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งนั้นจะถือปฏิบัติ บทบาทที่ผู้รับคาดหวังนี้มี และสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด แต่ในบางครั้งบทบาทที่เกี่ยวข้องกับคาดหวังอาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดก็ได้ เพราะบางคนอาจมีการคาดหวังมากหรือน้อยกว่าข้อกำหนดที่ตนได้รับทราบ

3. บทบาทตามอุดมคติของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ เช่น ผู้บังคับบัญชาคิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่ต้องใส่ใจกับปัญหาส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น บทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด และก็จะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้รับคาดหวัง

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดเห็นของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่ก็อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามการคาดหวังของผู้อื่นทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตนก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติ บทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกรับรู้และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์หลายอย่าง ดังนั้น เมื่อผู้อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาท โดยแสดงพฤติกรรมแตกต่างไปจากบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่งด้วย

4. บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2531:1) ได้แบ่งแยกบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในการพัฒนาครอบครัวและอาชีพการเกษตร ดังนี้ คือ

1. บทบาทด้านพัฒนาครอบครัว ได้แก่ การจัดหาอาหาร (อาหารและโภชนาการ) การดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก การจัดหาทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของครอบครัว การหาอาชีพเสริมรายได้ในครอบครัว เป็นต้น

2. บทบาทด้านพัฒนาอาชีพเกษตร ได้แก่ การเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตทางการเกษตร การคัดเลือกพันธุ์ การป้องกันการสูญเสียผลผลิตทั้งก่อนและหลังการผลิต การจำหน่ายและขนส่ง

3. บทบาทด้านพัฒนาสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

การแบ่งประเภทบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรดังกล่าวสอดคล้องกับการแบ่งประเภทบทบาทแม่บ้านเกษตรกรของ อารมณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2523 : 11-73) ดังนี้ คือ

1. บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรภายในบ้านเรือน หรือภายในครัวเรือน
2. บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในงานอาชีพ
3. บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาและกิจกรรมทางศาสนา

ดังนั้นจึงได้แบ่งบทบาทแม่บ้านเกษตรกรออกเป็น 2 ด้านที่สำคัญ คือ ด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม

4.1 บทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ในภาคการเกษตรแม่บ้านเกษตรกรเป็นผู้มีความสำคัญต่อการผลิต โดยเป็นทั้งแรงงานและผู้จัดการ และเป็นผู้สร้างและหารายได้ให้แก่ครอบครัว โดยเป็นแรงงานนอกภาคเกษตร เช่นอาชีพเสริมต่าง ๆ เช่น ค้าขาย เปิดร้านเสริมสวย รับจ้างเย็บผ้า เป็นต้น

4.1.1 บทบาทด้านแรงงาน บทบาทด้านแรงงานของสตรีเกษตรกร นอกจากจะทำงานบ้านแล้วยังต้องช่วยในงานอาชีพของครอบครัวด้วย กล่าวคือสตรีเกษตรกรจะเป็นแรงงานหนึ่งของครอบครัวเสมอ ลักษณะเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน และ/หรือ ไม่ได้รับค่าจ้าง แรงงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน ได้แก่ การที่สตรีเกษตรกรรับจ้างทำงานต่าง ๆ เช่น รับจ้างทำไร่ ทำนา รับจักสาน และรับเย็บปักถักร้อย ซึ่งเป็นแรงงานที่ทำได้และมีเวลารว่างพอ ส่วนแรงงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ได้แก่ การเป็นแรงงานของครอบครัว ทำนา ทำไร่ ค้าขาย ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ เป็นของตัวเอง ซึ่งอาจจะเป็นอาชีพของครอบครัว หรือทำเพื่อยังชีพของครอบครัวเท่านั้น (อารมณ์พันธ์, 2523 : 17-18)

4.1.2 บทบาทด้านการตัดสินใจ แบ่งออกเป็น

- ด้านการผลิตทางการเกษตร : แม่บ้านเกษตรกรเป็นผู้มีบทบาทส่วนร่วมในการตัดสินใจ และวางแผนในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาด สมศักดิ์ เปรียบพร้อม(2527:7-230) กล่าวถึงขบวนการผลิตควรประกอบด้วย ขั้นตอนการตัดสินใจ และการวางแผนว่าจะผลิตอะไร ทำอย่างไร เมื่อไร และจำหน่ายที่ไหน ต้องกำหนดเป้าหมายเหล่านี้ล่วงหน้าพร้อมทั้งใช้ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติและประเมินผล

- ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร : แม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกระทำการเปลี่ยนแปลงวิธีการประกอบอาชีพหรือวิธีการผลิต เพราะแม่บ้านเกษตรกรในปัจจุบันสนใจรับฟังข่าวสารต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเสริมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อรู้แล้วก็ยอมรับและนำไปทดลองใช้ในการประกอบอาชีพ โดยร่วมปรึกษาหารือกับพ่อบ้านเกษตรกร หรือบางครั้งก็ตัดสินใจเองที่จะใช้เทคโนโลยีใหม่เช่น ข้าวพันธุ์ใหม่ เปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกตามความเหมาะสมของดินและภูมิประเทศ ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น(อาภรณ์พันธ์ ,2523 : 58)

4.1.3 บทบาทด้านการออมทรัพย์และการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินและนายทุน

บทบาทด้านการออมทรัพย์ของแม่บ้านเกษตรกร จะเห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรใช้แรงงานเพื่อให้เกิดประโยชน์และเกิดรายได้แก่ครอบครัว ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ดังนั้นจึงต้องมีบทบาทในการเก็บเงินออม ทั้งในรูปแบบเก็บของ หรือในสถาบันการเงิน รวมไปถึงการได้รับบริการสินเชื่อจากสถาบันการเงิน สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม :การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย กล่าวถึงสถานภาพสตรีในด้านการเกษตรพบว่า สตรีมีโอกาสน้อยมากในการรับบริการสินเชื่อหรือเข้าร่วมในสหกรณ์ เนื่องจากกฎเกณฑ์ได้กำหนดไว้เฉพาะหัวหน้าครอบครัวเท่านั้นที่จะรับบริการสินเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา(2538:67) วิเคราะห์ว่าส่วนหนึ่งของอุปสรรคที่ทำให้สตรียังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียมกับชายในทุก ๆ ด้านของการพัฒนาประเทศ ได้แก่ การไม่ได้รับสินเชื่อเพื่อการผลิต

4.2 บทบาทแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางสังคม

ในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้มีส่วนร่วมให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและศาสนา ในลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

บุปผา พิณีจ (2526 :10) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของสตรีสามารถเข้าร่วมได้โดย

1. เป็นผู้นำท้องถิ่น
2. ทำงานในองค์กรท้องถิ่น
3. เป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ
4. เป็นอาสาสมัคร

ซึ่งสตรีเหล่านี้จะมีหน้าที่รับผิดชอบช่วยเหลือและพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาท้องถิ่นทุกเรื่องเท่าที่ทำได้
2. ปฏิบัติภาระกิจตามที่ได้รับมอบหมาย ตามบทบาทแต่ละประเภท เช่น บทบาทในท้องถิ่นของ คณะกรรมการต่าง ๆ
3. ร่วมประชุมกับคณะกรรมการที่ตนเป็นกรรมการอยู่ทุกครั้ง
4. ให้ข่าวสาร ข้อมูล และเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับท้องถิ่นต่อที่ประชุม
5. เข้าร่วมการฝึกอบรมในฐานะสมาชิกกลุ่ม กิจกรรมต่าง ๆ ทุกครั้ง
6. ให้ความร่วมมือกับองค์กรอื่นที่มีในท้องถิ่น
7. ช่วยงานสาธารณกุศล และงานเทศกาลประเพณี

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านสังคม อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2523:28-32) ได้แยกพิจารณาเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมการพัฒนา และในกิจกรรมทางศาสนา สำหรับกิจกรรมการพัฒนาในที่นี้ หมายถึง กิจกรรมหรืองานใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นตามสายตาของสังคมขณะนั้น โดยกิจกรรมหรืองานดังกล่าวอาจทำเป็นรายบุคคล ครอบครัว กลุ่มและชุมชน แม่บ้านจะเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ได้แก่ การตัดถนน การจัดหมู่บ้านสะอาดและอื่น ๆ แม่บ้านจะเข้าร่วมในรูปแบบต่าง ๆ กัน ตามความถนัดและความพอใจของตน อาจเป็นการออกความคิดเห็น ออกเงินออกแรง ออกวัสดุอุปกรณ์ หรือให้ความยินยอมในการเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งพ่อบ้านเกษตรกร ประกอบกับแม่บ้านเป็นผู้ถือเงินของครอบครัวด้วย ฉะนั้นแม่บ้านจึงนับว่ามีอิทธิพลของโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นอย่างมาก สำหรับบทบาทในกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการทอดกฐิน ผ้าป่า บริจาคเงิน และสิ่งของเพื่อบำรุงรักษาวัด การริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการบวชลูกหลานหรือคนในความปกครอง แนะนำสั่งสอนธรรมะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาวัด ได้แก่ การทำความสะอาดวัด เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากิจกรรมพัฒนาวัด หรือกิจกรรมพัฒนาที่ผ่านทางวัด จะมีโอกาสได้รับความร่วมมือจากแม่บ้านมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โอกาสการมีส่วนร่วมรับความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตร การแพร่กระจายความรู้เป็นอีกบทบาทหนึ่งของแม่บ้านเกษตรกรทางสังคม ซึ่งเป็นความก้าวหน้าด้านการเกษตร แต่สตรีเกษตรกรไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นบุคคลเป้าหมายในการรับความรู้ ทั้งในภาคทฤษฎีและการฝึกอบรม ดังนั้นสตรีเกษตรกรจึงยังมีบทบาทน้อยในด้านนี้ (สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม, ไม่ระบุปีพ.ศ. : 20)

5. แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544)

แผนพัฒนาสตรีระยะยาวจัดทำขึ้นโดยคณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ในคณะกรรมการวางแผนพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี (จัดตั้งโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2522) โดยมีให้เป็นแนวทางการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งการดำเนินงานพัฒนาสตรีของภาครัฐและเอกชน

สาระสำคัญของแผนพัฒนาสตรีระยะยาวในส่วนที่หนึ่ง ที่สำคัญ คือ แนวความคิดพื้นฐานที่เน้นความเสมอภาคและโอกาสที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชาย การส่งเสริมสนับสนุนศักยภาพของหญิง และการพัฒนาหญิงที่ต้องเริ่มที่ตัวหญิงเองไปพร้อม ๆ กับการปรับบทบาทของสมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม และหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน กับได้กำหนดทิศทางในการพัฒนาสตรีไปสู่แบบฉบับอันพึงประสงค์ว่า สตรีต้องมีทั้งคุณลักษณะส่วนตัว คุณลักษณะด้านชีวิตและครอบครัว กับคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมในสังคมที่พึงประสงค์

ในส่วนที่สองของแผน ฯ แบ่งออกได้เป็น สภาพปัญหาของหญิงที่แตกต่างจากชายและมีได้เป็นปัญหาาร่วมของชายและหญิง ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การเมืองการปกครอง วัตถุประสงค์และนโยบายในการพัฒนาสตรี เป้าหมายหลักในการพัฒนาสตรี การจำแนกสตรีกลุ่มเป้าหมายเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุต่าง ๆ กันกลุ่มหนึ่ง และกลุ่มอาชีพกับกลุ่มพิเศษบางกลุ่มคือ กลุ่มสตรีเกษตรกร และสตรีนอกภาคเกษตรอีกกลุ่มหนึ่ง รวมทั้งนโยบายและมาตรการเฉพาะด้านที่สนองตอบต่อปัญหาในทุก ๆ ด้าน

ส่วนที่สามของแผน ฯ ประกอบด้วย สภาพปัญหา นโยบายและมาตรการ การพัฒนากลุ่มอาชีพกับกลุ่มพิเศษ รวม 6 กลุ่ม คือ สตรีเกษตรกร สตรีนอกภาคเกษตร ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจสตรี แม่ชี หญิงบริการบางประเภท และหญิงต้องขัง

ส่วนที่สี่ ได้กล่าวถึงการจัดตั้งองค์กรเพื่อการพัฒนาสตรีในระดับชาติของรัฐ

ส่วนที่ห้า เป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาสตรี ส่วนสุดท้ายของแผนเป็นสาระประกอบด้านตัวบ่งชี้สภาพสตรี เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนนโยบายหรือแผน และติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและข้อเสนอให้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับสตรีในเรื่องต่าง ๆ เป็นเรื่องสุดท้าย

วัตถุประสงค์และนโยบายที่แผนพัฒนาสตรีระยะยาวกำหนดไว้ คือ ให้สตรีมีความเสมอภาคในสิทธิและโอกาสที่จะได้รับบริการที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจการและการตัดสินใจอย่างเท่าเทียม ให้สตรีมีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิต มีความคิดและเหตุผล มีบทบาทสร้างสรรค์ต่อชุมชน ให้สตรีได้รับความคุ้มครองทั้งด้านร่างกาย จิตใจและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และให้สตรีมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาทของตนเองและมีเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง

นโยบาย คือ พัฒนาสตรีให้มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ จัดการเลือกปฏิบัติ และความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ รวมทั้งเพศเดียวกัน และพัฒนาค่านิยมของสังคมไทยให้ยอมรับคุณค่า กำลังแรงงาน และความคิดของสตรี

กลยุทธ์ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว มีกลยุทธ์หลักคือ

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุกับกลุ่มอาชีพ และกลุ่มพิเศษบางกลุ่ม (สตรีเกษตรกร สตรีนอกภาคเกษตร ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจสตรี แม่ชี หญิงบริการ และหญิงต้องขัง)
2. การใช้กลไกทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา สื่อมวลชน และผู้นำในสังคม เพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมและการปฏิบัติต่อสตรี
3. การสร้างปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การปรับเปลี่ยนค่านิยมโดยมุ่งไปที่ชาย ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีให้มีความเสมอภาค ความคุ้มครองแก่สตรี ปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรีโดยให้หน่วยงานรัฐชี้นำส่งเสริมชักจูงให้สอดคล้อง สนับสนุนกับหน่วยงานภาคเอกชน และให้องค์กรกำหนดนโยบายพัฒนาสตรี เป็นศูนย์ข้อมูล ติดตาม ประเมินผล ประสาน และส่งเสริมงานพัฒนาสตรีทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขณะ แพ่งพิบูลย์ (2537:46-47) ได้ให้ความเห็นต่อกลยุทธ์การพัฒนาสตรีของรัฐ ว่า กลยุทธ์ที่รัฐใช้ในการพัฒนาสตรีเป็นการบริการจากรัฐแก่สตรีเป็นส่วนใหญ่ โดยมีทั้งกำหนดกลุ่มเป้าหมายและไม่กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังเป็นลักษณะของการดำเนินงานจากเบื้องล่างมากกว่าการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมทั้งในระดับบุคคล และระดับองค์กร และยังขาดกลไกในการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติตามแผนอันเป็นเครื่องมือที่จะทำให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ในด้าน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในครัวเรือนและในท้องถิ่นก็ปรากฏว่า สตรียังมีบทบาทด้านนี้ น้อย หรือการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้อง และการส่งเสริมความร่วมมือประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาสตรีก็ปรากฏว่า ยังมีผลการดำเนินงานที่ยังไม่ชัดเจน ที่มีผลสำเร็จเห็นได้ชัดก็คือ การจัดตั้งองค์กรสตรีถาวรในระดับชาติเมื่อ พ.ศ. 2532 เท่านั้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2526 :89-95) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในงานพัฒนาชนบท ผลการศึกษาพบว่า สตรีชนบททราบว่าตนเองควรมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรต่อสังคม เช่น พัฒนาหมู่บ้าน ช่วยงานศาสนาประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน อีกทั้งสตรีชนบทส่วนใหญ่ยังทราบในปัญหาของหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าสตรีเหล่านั้นจะยังไม่ได้ซื้อคิดและเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากนัก แต่ในอนาคตถ้าหากมีการสนับสนุนส่งเสริมความรู้และบทบาทหน้าที่ที่มากขึ้นแล้ว สตรีจะมีส่วนร่วมมากขึ้น และเสนอแนะทางออกตลอดจนมองปัญหาของชุมชนได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ในด้านการมีส่วนร่วมในทางสังคมนั้น สตรีชนบทส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนโครงการพัฒนาหมู่บ้านโดยมีเหตุผลว่าตนเองไม่ได้เป็นกรรมการหมู่บ้านและไม่ใช่นักเรียนของโรงเรียน ส่วนหนึ่งไม่ทราบว่ามีการประชุมวางแผนโครงการไปแล้ว ดังนั้น บทบาทและการมีส่วนร่วมในทางสังคมนั้น ถ้าหากพิจารณาถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมต่อชุมชนภายนอก และพิจารณาในแง่ความตื่นตัวทางความคิดและทัศนคติต่อการมองสังคมของตนแล้ว สตรีชนบทมีศักยภาพในด้านนี้พร้อมที่จะได้รับการพัฒนา ส่งเสริมให้มีความคิดเห็นที่กว้างไกลและเป็นระบบพอสมควรแต่ขณะเดียวกัน โครงสร้างชุมชนภายนอกก็ควรเปิดโอกาสช่องทางการพัฒนาด้านสถานภาพและการมีส่วนร่วมของสตรีชนบทควบคู่ไปด้วย เพราะจะเห็นว่าในแง่ของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสังคมภายนอกของสตรีแล้ว สตรีชนบทแทบจะไม่มีบทบาทและการมีส่วนร่วมในองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ลักษณะของการมีส่วนร่วมและบทบาทของสตรีในทางสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในลักษณะที่เกิดจากการระดมขององค์กรที่เป็นทางการต่าง ๆ ในลักษณะผู้ตามที่มีใจเกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสตรีเอง บทบาทและการมีส่วนร่วมสำคัญในทางสังคมที่พบมักจะเป็นการมีส่วนร่วมทำงานตามศาสนา ประเพณี การอบรมสั่งสอนแก่กุลบุตร กุลธิดา ดูแลครอบครัวและบ้านเรือน เป็นต้น ซึ่ง ลักษณะการมีส่วนร่วมและบทบาทของสตรีชนบทได้มีความสอดคล้องกับการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมสตรีไทยจากสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ว่า “ค่านิยมของสตรีไทยนั้น สตรีประมาณ 10% เป็นผู้มีการศึกษาและรู้ว่าตัวเองต้องการอะไร และมีบทบาทอย่างไร แต่อีก 90 % เป็นสตรีในชนบท ซึ่งไม่ได้ตระหนักในบทบาทของตนเองว่า มีความสำคัญต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติเพียงไร จึงเสนอว่า สตรีจะต้องตื่นตัวในบทบาทของตนเองให้มากขึ้น และถ้ามีความสามารถก็ต้องให้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนโดยไม่ต้องปิดบังไว้ ในการเริ่มพัฒนาสตรีนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนค่านิยมที่ตัวเองก่อน แล้วจึงขยายไปสู่สังคม”

บานเย็น ทองหลอม (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของสตรีเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่าสตรีเกษตรกรส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมในทุกกิจกรรมของชุมชน ทั้งทางด้านสาธารณสุข และกิจกรรมการพัฒนาด้านสาธารณสุข โภค บพบาทของสตรีเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัวนั้นพบว่าสตรีเกษตรกรเป็นเพียงผู้ร่วมปรึกษาในการตัดสินใจดำเนินการในกิจกรรมด้านเกษตรทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ สำหรับครอบครัวที่มีการดำเนินกิจกรรมนอกภาคเกษตรนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเพียงผู้ร่วมปรึกษาในด้านการตัดสินใจเท่านั้น ซึ่งได้แก่ การตัดเย็บเสื้อผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้ การจักสาน การรับจ้าง การค้าขาย การเปิดร้านเสริมสวย และการคิดใบยาสูบ สำหรับกิจกรรมการออมทรัพย์นั้นพบว่า สตรีเกษตรกรน้อยกว่าครึ่งระบุว่า ตนเองมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการออมทรัพย์ (ฝากเงินหรือกู้ยืมเงิน) ตนเองเป็นเพียงผู้ร่วมปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมเหล่านี้ ส่วนกิจกรรมด้านค่าใช้จ่ายในครัวเรือนพบว่า สตรีเกษตรกรมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยตนเองเป็นผู้นำในการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและค่าเล่าเรียนบุตร ส่วนปัญหาและปัจจัยที่ยับยั้งการมีส่วนร่วมของสตรีเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัวคือ การขาดความรู้และทักษะในด้านเกษตร และการขาดความรู้ด้านเงินทุน เวลา และการตลาดในกิจกรรมนอกภาคเกษตร ส่วนด้านการออมทรัพย์ได้แก่ การขาดความรู้และโอกาสในการติดต่อกับสถาบันการเงิน และระเบียบกฎเกณฑ์ของสถาบันการเงิน สำหรับกิจกรรมค่าใช้จ่ายในครัวเรือนนั้น สตรีเกษตรกรมีโอกาสน้อยในการติดต่อกับสังคมภายนอก ประกอบกับวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ส่งเสริมให้สตรีเป็นผู้นำในการตัดสินใจ และสามีไม่ยอมรับบทบาทของสตรีเกษตรกรในบางกิจกรรม

ศิริมา เพ็ญทรัพย์ (2530 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมรับความรู้เทคโนโลยีการเกษตรของแม่บ้านเกษตรกรและศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมรับความรู้ พบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครอบครัว และมีความต้องการที่จะเข้าร่วมรับความรู้วิชาการเกษตรเพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง มีความคิดเห็นว่าการที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้วิชาการเกษตร คือ การเข้าเยี่ยมพบปะ ให้คำแนะนำแม่บ้านเกษตรกรเป็นรายบุคคล ทั้งที่ในบ้าน และในไร่นา รองลงมาคือการจัดประชุมในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ที่ระบุว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นและสนใจที่จะเรียนรู้วิชาการด้านการเกษตรแผนใหม่เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง และเป็นสื่อที่สำคัญในการเผยแพร่วิชาการเกษตรในพื้นที่โดยให้ความเห็นว่า วิธีที่เหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้ คือ การส่งเสริมแบบรายบุคคล และรองลงมาคือการจัดประชุม อบรม สัมมนาในหมู่บ้าน นอกจากนี้พบว่า ความคิดเห็นของแม่บ้านเกษตรกรต่อบทบาทของตนเองว่าสามารถช่วยพัฒนาอาชีพของตนเองครอบครัวได้ , การได้รับการสนับสนุนจากพ่อบ้านเกษตรกร , ตลอดจนการเปิดโอกาสต่อการเข้าร่วมแก่แม่บ้านเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ เป็นส่วน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หนึ่งของปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมรับรู้ของแม่บ้านเกษตรกร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นแม่บ้านเกษตรกรเป็นบุคคลในครอบครัวเกษตรกรที่จะมีส่วนช่วยผลักดันการประกอบอาชีพการเกษตรของครอบครัวให้ประสบความสำเร็จรวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ ดังนั้น การดำเนินการเพื่อสร้างทัศนคติแก่สังคมเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้ตระหนักถึงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรก็จะเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมและสนับสนุนให้การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

ลาวัล สืบภา (2536 :41-49) ได้ศึกษาถึงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าแม่บ้านเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานเกษตร คือ เป็นแรงงานและมีบทบาทในการตัดสินใจในกระบวนการ ขั้นตอนการผลิต การเก็บเกี่ยว การตลาด ตลอดจนการเพิ่มผลผลิตการเกษตร และมีบทบาททางสังคมในการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน แม่บ้านเกษตรกรในปัจจุบันเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างมาก ที่ช่วยในการตัดสินใจต่าง ๆ ให้กับหัวหน้าครอบครัว อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Participation) ซึ่งการที่แม่บ้านเกษตรกรในปัจจุบันให้ความสนใจ และเข้ามามีบทบาทในด้านการตัดสินใจ (Decision- making) ในการเกษตร นับว่าเป็นกำลังสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาครอบครัวและสังคมเกษตรกร

บทที่ 3

วิธีวิจัย

(Research Methodologies)

ประชากร (Population)

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ แม่บ้านเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งหมด 156 ครัวเรือน แจกแบบสอบถาม แม่บ้านเกษตรกร ครัวเรือนละ 1 คน รวมทั้งหมด 156 คน

สถานที่และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน (Local and Duration of the Study)

ศึกษาแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ใช้เวลาในการดำเนินงานตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2544 รวมเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน

เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือในการวิจัย (Research Instrument and Pre-Test)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยสร้างขึ้น ตามแนววัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 2 ลักษณะ คือคำถามปลายปิด (closed – ended question) และคำถามปลายเปิด (opened – ended question) ซึ่งมี 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของแม่บ้านเกษตรกร

ตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลด้านบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลด้านบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางสังคม

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร

การทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ทดสอบหาความสอดคล้องของเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามไปเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาในการทำปัญหาพิเศษเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทำการทดสอบกับแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 10 คน ในหมู่บ้านหนองไม้เอี้ย ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งไม่ได้เป็นกลุ่มที่ทำการศึกษา และเป็นหมู่บ้านที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับหมู่บ้านหนองไม้แดง แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อแก้ไขดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

วิธีการรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

1. ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. จากแบบสอบถามแม่บ้านเกษตรกร ในหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 156 คน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Method of Analysis)

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
2. สร้างคู่มือ ลงรหัส (Code Book)
3. แปลงข้อมูลที่ได้เป็นรหัส (Code) ตามคู่มือรหัสที่เตรียมไว้แล้ว กรอกข้อมูลลงใน (Coding Sheet)
4. ทำการวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS : Statistical for the Social Sciences Version) โดยใช้ค่าสถิติดังนี้
  - 4.1 ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) และค่ามัธยิมเลขคณิต (arithmetic means) วิเคราะห์สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของแม่บ้านเกษตรกร
  - 4.2 ค่าความถี่ (frequency) และ ค่าร้อยละ (percentage)) และค่ามัธยิมเลขคณิต (arithmetic means) วิเคราะห์การแสดงออกในบทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคม และปัญหาอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร
  - 4.3 ค่าระดับคะแนน บทบาทในการเป็นแรงงานการเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตัดสินใจ ของแม่บ้านเกษตรกร มีสูตรคำนวณหาช่วงคะแนนดังนี้

- กำหนดให้ 1 = เป็นแรงงานหลัก / ผู้นำการตัดสินใจ
 2 = เป็นผู้ช่วยแรงงาน / ผู้ร่วมปรึกษา
 3 = ไม่ได้มีส่วนร่วม

$$\text{สูตร ความกว้าง} = \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}$$

จำนวนชั้น

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
1.00 - 1.66	แรงงานหลัก / ผู้นำการตัดสินใจ
1.67 - 2.33	ผู้ช่วยแรงงาน / ผู้ร่วมปรึกษา
2.34 - 3.00	ไม่ได้มีส่วนร่วม

ทั้งนี้ในการหาค่าเฉลี่ยที่ได้นำมาวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ง่ายต่อการพิจารณา
แยกระดับบทบาทในการเป็นแรงงานและการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกร

ตารางที่ 1 การปฏิบัติงานการวิจัย (Schedule of Activities)

ลำดับที่	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
1. ศึกษา,เขียน โครงร่าง									
2. เก็บรวบรวมข้อมูล									
3. วิเคราะห์ข้อมูล									
4. สรุปและจัดทำรูปเล่ม									

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(Result of research and Criticize)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร โดยศึกษาจากแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 156 ครั้วเรือน โดยทำการแจกแบบสอบถามครั้วเรือนละ 1 คน และเก็บข้อมูลได้จริง จำนวน 114 ชุด คิดเป็นร้อยละ 73.08 ซึ่งการเก็บข้อมูลไม่สมบูรณ์เนื่องจาก การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากจำนวนประชากรคือแม่บ้านเกษตรกรทั้งหมด 156 ครั้วเรือนจากข้อมูลเบื้องต้น แต่การวิจัยในภาคสนามพบว่า มีหลายครั้วเรือนที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง อีกส่วนหนึ่งเป็นครั้วเรือนที่มีคนแก่และเด็กอยู่ ซึ่งไม่ได้มีบทบาทในการทำงานใดแล้ว

การศึกษารoles of แม่บ้านเกษตรกร ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ในหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาดังนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของแม่บ้านเกษตรกร
- ตอนที่ 2 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- ตอนที่ 3 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางสังคม
- ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของแม่บ้านเกษตรกร (ตารางที่ 2)

อายุ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี มากที่สุด จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 รองลงมาคืออายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี และ 41-50 ปี จำนวนช่วงละ 27 คน คิดเป็นร้อยละ 23.7 เท่ากัน และพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 41 ปี อายุน้อยที่สุด 20 ปี และอายุสูงสุด 76 ปี

ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรจวบจนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4 รองลงมาไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 20.2 และจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.4-ม.6) น้อยที่สุด จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.9

สถานภาพการสมรส

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ แต่งงานแล้วอยู่กับสามี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 85.1 รองลงมาคือ หย่าร้างหรือหม้าย จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 แต่งงานแล้วแยกกันอยู่ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.6 และน้อยที่สุดเป็นโสดจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8

ลักษณะการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 61.4 รองลงมาไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 และถือครองที่ดินโดยเช่าผู้อื่นน้อยที่สุด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.6

ปริมาณที่ดินถือครองที่เป็นของตนเอง

จากแม่บ้านเกษตรกรที่มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง จำนวน 74 คน พบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดิน 1-30 ไร่ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 94.6 รองลงมา 31-60 ไร่ และ 91-120 ไร่ จำนวน 2 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 2.7 ปริมาณที่ดินที่มีโดยเฉลี่ย 15 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ และสูงสุด 114 ไร่

ปริมาณที่ดินเช่าผู้อื่น

จากแม่บ้านเกษตรกรที่เช่าที่ดิน จำนวน 7 คน พบว่าแม่บ้านเกษตรกรเช่าที่ดิน มากที่สุด 1-5 ไร่ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 57.7 รองลงมา มี 21 ไร่ขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 ปริมาณที่ดินเช่าโดยเฉลี่ย 26.57 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ และสูงสุด 130 ไร่

ปริมาณที่ดินทำปรีในพื้นที่ผู้อื่น

จากแม่บ้านเกษตรกรที่มีที่ดินทำปรีในพื้นที่ผู้อื่น จำนวน 4 คน พบว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีที่ดินมากที่สุด 10 ไร่ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา 1 ไร่ และ 5 ไร่ จำนวน 1 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25 ปริมาณที่ดินทำปรีเฉลี่ย 6.5 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ และสูงสุด 10 ไร่

ปริมาณที่ดินเพื่อใช้ทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรใช้ที่ดินทำการเกษตรมากที่สุด 3-10 ไร่ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา 11-20 ไร่ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 ใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรโดยเฉลี่ย 12.78 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 187 ไร่

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 2-4 คน จำนวน 53 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 46.5 รองลงมา 5-7 คน จำนวน 51 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.7 จำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 5 คน ต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 12 คน

จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีสมาชิกที่เป็นแรงงาน จำนวน 2-4 คน จำนวน 96 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 84.2 รองลงมา 5-7 คน จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.8 จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานโดยเฉลี่ย 3 คน ต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 7 คน

อาชีพหลักของครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า อาชีพหลักของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกร มากที่สุดประกอบอาชีพทำไร่ จำนวน 44 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 38.6 รองลงมา อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 41 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 36 และอาชีพทำนา จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ตามลำดับ และประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ และตัดเย็บเสื้อผ้าน้อยที่สุด จำนวน 1 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 0.9 เท่ากัน

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 71.1 และมีเพียง 33 คน ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร คิดเป็นร้อยละ 28.9 ซึ่งไม่ถึงครึ่ง แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรยังมีบทบาทน้อยในการแสดงบทบาทในชุมชนหรือสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการแสดงความคิดเห็นของ ชนะ แพ่งพิบูลย์ (2537:46-47) ว่า สตรียังมีบทบาทน้อยในด้านการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น

ตำแหน่งในกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร จำนวน 33 คน ข้างต้น พบว่าส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นสมาชิก จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 84.4 รองลงมา เป็นกรรมการกลุ่มสตรีอาสาหรือแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 2 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.1 เป็นประธานและรองประธานตำแหน่งละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 เท่ากัน

ที่ตั้งสำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรรู้จักที่ตั้งสำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4 และไม่รู้จักที่ตั้งสำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 45.6

การไปพบเจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อขอคำแนะนำ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยไปพบเจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อขอคำแนะนำที่สำนักงานเกษตร จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 84.2 และมีเพียง 18 คนที่เคยไป คิดเป็นร้อยละ 15.8 และ ผู้ที่เคยไปนั้นพบว่าส่วนใหญ่ไปพบนาน ๆ ครั้ง 15 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 และไปบ่อย ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7

การชักชวนของเจ้าหน้าที่เพื่อเข้าร่วมอบรม/ ได้รับความรู้ด้านการเกษตรหรืออาชีพ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรไม่เคยมีเจ้าหน้าที่เกษตรมาเยี่ยมเยียนที่บ้านและชักชวนไปอบรมหรือได้รับความรู้ด้านการเกษตร/อาชีพ จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 55.3 และเคยได้รับการชักชวน จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 44.7 และจากผู้ที่เคยได้รับการชักชวนพบว่าส่วนใหญ่ ได้รับ

การชักชวนนาน ๆ ครั้ง จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 94.1 และ เคยบ่อย ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.9

การชักชวนจากเพื่อนบ้านเพื่ออบรม/รับความรู้ด้านการเกษตรหรืออาชีพ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรเคยได้รับการชักชวน จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 59.6 และไม่เคยได้รับการชักชวนจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 จากผู้ที่เคยได้รับการชักชวนนั้น พบว่า ส่วนใหญ่เคยนาน ๆ ครั้ง จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 และ เคยบ่อย ๆ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 16.2

การเข้าอบรมความรู้ด้านการเกษตรหรือด้านอื่น ๆ

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรไม่เคยเข้าร่วมอบรมความรู้ จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 57.9 และเคยเข้าร่วมอบรม จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 42.1 ซึ่งเป็นปริมาณที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรสนใจในการแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองในการประกอบอาชีพในปริมาณที่พอสมควร และจากผู้ที่เคยอบรมพบว่า ส่วนใหญ่อบรมนาน ๆ ครั้ง จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 และ อบรมบ่อย ๆ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7

การอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรไม่เคยอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 59.6 และเคยอ่านจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 40.4 และหนังสือที่อ่านส่วนใหญ่คือ เอกสารแจกจากเจ้าหน้าที่เกษตรจากการเข้าร่วมอบรมหรือประชุม จากผู้ที่อ่านพบว่าส่วนใหญ่อ่านนาน ๆ ครั้ง จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 80.4 และจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6 อ่านบ่อย ๆ เนื่องจากในการอ่านหนังสือแม่บ้านเกษตรกรมีอุปสรรคหรือปัญหาด้านสายตา และไม่ได้รับการศึกษาทำให้อ่านหนังสือไม่ออก

การชม/ฟัง รายการเกี่ยวกับการเกษตรทางวิทยุหรือโทรทัศน์

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เคยชม/ฟัง รายการเกี่ยวกับการเกษตร จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 91.2 และไม่เคยมีเพียง 10 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 เท่านั้น จากผู้ที่ได้รับชม/ฟังนั้นพบว่า ชมหรือฟังนาน ครั้ง จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 53.8 และชมหรือฟังบ่อย ๆ จำนวน

48 คน คิดเป็นร้อยละ 46.2 ซึ่งเป็นปริมาณที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แสดงให้เห็นถึงแม่บ้านเกษตรกรให้ความสนใจจากสื่อทั้งสองชนิดมากกว่าการอ่านหนังสือ เพราะสะดวก และไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะในการรับสื่อมาก

การติดต่อกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินหรือธนาคาร

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรครอบครัวไม่เคยกู้เงินจากธนาคาร จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 59.3 และมีครอบครัวที่เคยกู้เงินจากธนาคาร จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย เกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

รายการ	จำนวน (N=114)	ร้อยละ
1. อายุ		
20 - 30 ปี	27	23.7
31 - 40 ปี	36	31.6
41 - 50 ปี	27	23.7
51 - 60 ปี	12	10.5
61 ปีขึ้นไป	12	10.5
อายุต่ำสุด 20 ปี		
อายุสูงสุด 76 ปี		
อายุเฉลี่ย 41 ปี		

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
--------	-------	--------

(N = 114)

2. ระดับการศึกษา

ไม่ได้รับการศึกษา	23	20.2
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	2	1.8
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	62	54.4
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	22	19.3
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - ม.3)	4	3.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - ม.6)	1	0.9

3. สถานภาพการสมรส

โสด	2	1.8
แต่งงานแล้วอยู่กับสามี	97	85.1
หย่าร้างหรือหม้าย	12	10.5
แต่งงานแล้วแยกกันอยู่	3	2.6

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
--------	-------	--------

(N=114)

4. ลักษณะการถือครองที่ดินทำการเกษตร

ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	33	28.9
มีที่ดินเป็นของตนเอง	70	61.4
มีที่ดินเป็นของตนเองและเช่าบางส่วน	4	3.5
เช่าที่ดินผู้อื่นทั้งหมด	3	2.6
ทำฟรีในพื้นที่ผู้อื่น	4	3.5

5. จำนวนที่ดินที่เป็นของตนเอง (N = 74)*

1 - 30 ไร่	70	94.6
31 - 60 ไร่	2	2.7
61 - 90 ไร่	-	-
91 - 120 ไร่	2	2.7
ที่ดินของตนเองต่ำสุด 1 ไร่		
ที่ดินของตนเองสูงสุด 114 ไร่		
ที่ดินของตนเองเฉลี่ย 15 ไร่		

หมายเหตุ : * จำนวนแม่บ้านเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
--------	-------	--------

(N=114)

6. จำนวนที่ดินเช่าผู้อื่น (N = 7)*

1 - 5 ไร่	4	57.1
6 - 10 ไร่	—	—
11 - 20 ไร่	1	14.3
21 ไร่ขึ้นไป	2	28.6
ที่ดินเช่าผู้อื่นต่ำสุด 1 ไร่		
ที่ดินเช่าผู้อื่นสูงสุด 130 ไร่		
ที่ดินเช่าผู้อื่นเฉลี่ย 26.57 ไร่		

7. จำนวนที่ดินทำปรีในผู้อื่น (N = 4)*

1 ไร่	1	25
5 ไร่	1	25
10 ไร่	2	50
ที่ดินทำปรีในผู้อื่น ต่ำสุด 1 ไร่		
ที่ดินทำปรีในผู้อื่น สูงสุด 10 ไร่		
ที่ดินทำปรีในผู้อื่น เฉลี่ย 6.5 ไร่		

หมายเหตุ : * จำนวนแม่บ้านเกษตรกรที่มีที่ดินเช่าและทำปรีในพื้นที่ผู้อื่น

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (N=114)	ร้อยละ
--------	------------------	--------

8. จำนวนที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร (N = 66)*

1 - 2 ไร่	10	15.2
3 - 10 ไร่	33	50.0
11 - 20 ไร่	15	22.7
21 - 40 ไร่	5	7.6
41 - 60 ไร่	1	1.5
60 ไร่ขึ้นไป	6	3.0
จำนวนที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร ต่ำสุด	1 ไร่	
จำนวนที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร สูงสุด	187 ไร่	
จำนวนที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร เฉลี่ย	12.78 ไร่	

9. จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน

1 คน	2	1.8
2 - 4 คน	53	46.5
5 - 7 คน	51	44.7
8 - 10 คน	6	5.3
11 คนขึ้นไป	2	1.8
จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน ต่ำสุด	1 คน	
จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน สูงสุด	12 คน	
จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน เฉลี่ย	5 คน	

หมายเหตุ : * จำนวนครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรที่ใช้ที่ดินประกอบอาชีพเกษตรกรรมและ/หรือ ทำการเกษตร

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (N=114)	ร้อยละ
--------	------------------	--------

10. จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว

1 คน	8	7.0
2 - 4 คน	96	84.2
5 - 7 คน	10	8.8
จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว ต่ำสุด 1 คน		
จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว สูงสุด 7 คน		
จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว เฉลี่ย 3 คน		

11. อาชีพหลักของครอบครัว

ทำนา	11	9.6
ทำไร่	44	38.6
ทำสวน	6	5.3
รับจ้าง	41	36.0
เลี้ยงสัตว์	1	0.9
ค้าขาย	2	1.8
ตัดเย็บเสื้อผ้า	1	0.9
โรงงานอุตสาหกรรม (สับปะรด)	3	2.6
ให้เช่าที่ดิน	5	4.4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
(N=114)		
12. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรืออาสาสมัคร		
ไม่ได้เป็นสมาชิก	81	71.1
เป็นสมาชิก	33	28.9
ตำแหน่งในกลุ่ม (N = 33)		
สมาชิก	28	84.8
เลขาธิการ	1	3.0
กรรมการกลุ่มแม่บ้าน	2	6.1
รองประธาน	1	3.0
ประธานกลุ่ม	1	3.0
13. ที่ตั้งของสำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ		
รู้จัก	62	54.4
ไม่รู้จัก	52	45.6
14. การพบเจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อขอคำแนะนำ		
ไม่เคย	96	84.2
เคย	18	15.8
เคยบ่อย ๆ (N = 18)	3	16.7
เคยนาน ๆ ครั้ง (N = 18)	15	83.3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (N=114)	ร้อยละ
15. การชักชวนเข้าอบรม สัมมนา ดูงานของเจ้าหน้าที่เกษตร		
ไม่เคย	63	55.3
เคย	51	44.7
เคยบ่อย ๆ (N = 51)	3	5.9
เคยนาน ๆ ครั้ง (N = 51)	48	94.1
16. การชักชวนจากเพื่อนบ้าน ไปร่วมอบรม สัมมนา ดูงาน		
ไม่เคย	46	40.4
เคย	68	59.6
เคยบ่อย ๆ (N = 68)	11	16.2
เคยนาน ๆ ครั้ง (N = 68)	57	83.8
17. การอบรมความรู้ด้านการเกษตรหรือด้านอื่น ๆ		
ไม่เคยอบรม	66	57.9
เคยอบรม	48	42.1
เคยอบรมบ่อย ๆ (N = 48)	8	16.7
เคยอบรมนาน ๆ ครั้ง (N = 48)	40	83.3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (N=114)	ร้อยละ
18. การอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร		
ไม่เคยอ่าน	68	59.6
เคยอ่าน	46	40.4
เคยอ่านบ่อย ๆ (N = 46)	9	19.6
เคยอ่านนาน ๆ ครั้ง (N = 46)	37	80.4
19. การรับฟัง/ชมรายการเกี่ยวกับการเกษตรทางวิทยุหรือโทรทัศน์		
ไม่เคยฟังหรือชม	10	8.8
เคยฟังหรือชม	104	91.2
เคยฟังหรือชมบ่อย ๆ (N = 104)	48	46.2
เคยฟังหรือชมนาน ๆ ครั้ง (N = 104)	56	53.8
20. การติดต่อกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินหรือธนาคาร(N = 113)*		
ครอบครัวยังไม่เคยกู้เงินจากธนาคาร	67	59.3
ครอบครัวยังเคยกู้เงินจากธนาคาร	46	40.7

หมายเหตุ: * ไม่ระบุ 1 คน

ตอนที่ 2 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการเป็นแรงงานในการเพาะปลูกพืช (ตารางที่ 3)

แม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมในการเพาะปลูกพืชทั้งหมด 65 ครอบครัวยุ ซึ่งมีทั้งการเพาะปลูกเป็นอาชีพ และเพื่อรับประทานเอง เช่นการทำนา ซึ่งแต่ละครอบครัวยุไม่มีครบทุกขั้นตอนหรือกิจกรรม ยกเว้นการปลูก และการเตรียมพันธุ์พืช ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทบาทในการเป็นแรงงานของแม่บ้านเกษตรกรด้านการเพาะปลูก ดังนี้

การเตรียมดิน/เตรียมแปลง

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวยุแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 61 ครอบครัวยุ และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยแรงงานมากที่สุด จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 36.1 รองลงมา ไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 32.8 และเป็นแรงงานหลักจำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.1 ตามลำดับ

การเตรียมพันธุ์พืช

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวยุแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 65 ครอบครัวยุ และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นแรงงานหลักมากที่สุดจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 52.3 รองลงมา เป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และไม่ได้มีส่วนร่วมจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ตามลำดับ

การหว่านหรือเพาะกล้า / การปลูก

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวยุแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 65 ครอบครัวยุ และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นแรงงานหลักมากที่สุดจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมา เป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 และไม่ได้มีส่วนร่วมจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 ตามลำดับ

การพรวนดิน

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 55 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยแรงงานมากที่สุด จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมาไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5 และเป็นแรงงานหลัก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 ตามลำดับ

การให้น้ำ

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 43 ครอบครัว เนื่องจากทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยแรงงานมากที่สุด จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 รองลงมา เป็นแรงงานหลัก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 34.9 และไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 ตามลำดับ

การให้ปุ๋ย

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้จำนวน 63 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 36.5 รองลงมาเป็นแรงงานหลัก จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 30.2

การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้จำนวน 64 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 45.3 และให้เหตุผลว่าร่างกายไม่แข็งแรงและแพ้สารเคมีจากการฉีดยากำจัดศัตรูพืช จึงยกให้เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน และ/หรือจ้าง รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 และเป็นแรงงานหลัก จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 26.6 ตามลำดับ

การเก็บเกี่ยว

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้จำนวน 64 ครอบครัว เพราะอีก 1 ครอบครัวที่เหลือนั้น ปลุกอ้อยและขายยกแปลงให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือเจ้าแก้อ้อย และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นแรงงานหลักจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงาน และไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 26.6 ตามลำดับ

การเก็บรักษาผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้จำนวน 41 ครอบครัว เพราะส่วนใหญ่เกษตรกรปลุกอ้อย ส่งขายให้พ่อค้าหรือเจ้าแก้อ้อยหมด ผลผลิตที่เก็บรักษาไว้ส่วนใหญ่คือ ข้าว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรเป็นแรงงานหลักมากที่สุด จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 51.2 รองลงมา เป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 31.7 และไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 17.1 ตามลำดับ

การขนส่งผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 32 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้มากที่สุด จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 53.1 รองลงมา เป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และเป็นแรงงานหลักจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ตามลำดับ

การจำหน่ายหรือขายผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 31 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรเป็นแรงงานหลักจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 38.7 รองลงมาไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 32.3 และเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0 ตามลำดับ

การรับจ้างทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 55 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นแรงงานหลัก จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 78.2 รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 ตามลำดับ

ในภาพรวมพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นแรงงานในด้านกิจกรรมการเพาะปลูกพืชดังนี้

- เป็นแรงงานหลัก ในกิจกรรมการเตรียมพันธุ์พืช และรับจ้างทำการเกษตร
- เป็นผู้ช่วยแรงงาน ในกิจกรรมการเตรียมดิน/เตรียมแปลง หว่านหรือเพาะกล้า/การปลูกพรุนดิน การให้น้ำ การให้นุ้ย การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการจำหน่ายหรือขายผลผลิต
- ไม่มีส่วนร่วมเป็นแรงงาน ในกิจกรรมการเก็บรักษาผลผลิต และการขนส่งผลผลิต

กล่าวโดยสรุป การแสดงบทบาทในการเป็นแรงงานภาคการเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร พบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยแรงงานในการทำการเกษตร แสดงให้เห็นถึงการมีบทบาทในการเป็นแรงงานของแม่บ้านยังคงมีความสำคัญเหมือนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งแยกบทบาทแม่บ้านเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2531:1) ที่ว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทด้านพัฒนาอาชีพเกษตร คือเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตทางการเกษตร การป้องกันการสูญเสียผลผลิตทั้งก่อนและหลังการผลิต การจำหน่ายและการขนส่ง แต่ในด้านการขนส่ง แม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดงมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากการทำเกษตรของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ทำไร่อ้อย ขายให้กับพ่อค้าคนกลางหรือเจ้าแก่ ซึ่งจะมารับผลผลิตเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการแบ่งประเภทบทบาทแม่บ้านเกษตรกร ของอรุณพันธ์ จันทร์สว่าง (2523 : 11-73) ว่า แม่บ้านเกษตรกรเป็นผู้มีความสำคัญต่อการผลิต โดยเป็นทั้งแรงงานและผู้จัดการ และเป็นผู้สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยเป็นแรงงานในภาคการเกษตร ซึ่งนอกจากทำงานบ้านแล้ว ยังต้องช่วยในงานอาชีพของครอบครัวอีกด้วย กล่าวคือ สตรีเกษตรกรหรือแม่บ้านเกษตรกร เป็นแรงงานหนึ่งของครอบครัวเสมอ และเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน และ / หรือ ไม่ได้รับค่าจ้างตอบแทน การเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างตอบแทน ได้แก่ การทำงานของครอบครัว ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ซึ่งอาจเป็นอาชีพของครอบครัว หรือทำเพื่อยังชีพของครอบครัวเท่านั้น

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน คำร้อยละ คำมีขนิมเลขคณิต และความหมาย เกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการเป็นแรงงานในการเพาะปลูกพืชของครอบครัว

รายการ	แรงงานหลัก	ผู้ช่วย	ไม่ได้มีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. เตรียมดิน / เตรียมแปลง(N = 61)	19	22	20	2.01	ผู้ช่วย
2. เตรียมพันธุ์พืช(N = 65)	34	23	8	1.60	แรงงานหลัก
3. หว่านหรือเพาะกล้า / การปลูก(N = 65)	30	20	15	1.77	ผู้ช่วย
4. พรวนดิน(N = 55)	15	21	19	2.09	ผู้ช่วย
5. การให้น้ำ(N = 43)	15	17	11	1.90	ผู้ช่วย
6. การให้ปุ๋ย(N = 63)	21	23	19	1.97	ผู้ช่วย
7. การกำจัดวัชพืช และศัตรูพืช(N = 64)	17	18	29	2.19	ผู้ช่วย
8. การเก็บเกี่ยว (N = 64)	25	22	17	1.89	ผู้ช่วย
9. การเก็บรักษาผลผลิต(N = 41)	21	13	17	2.39	ไม่มีส่วนร่วม
10. การขนส่งผลผลิต(N = 32)	4	11	17	2.40	ไม่มีส่วนร่วม
11. จำหน่ายหรือ ขายผลผลิต(N = 31)	12	9	10	1.94	ผู้ช่วย
12. รับจ้างทำการเกษตร (N = 55)	43	11	1	1.24	แรงงานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการเป็นแรงงานในการเลี้ยงสัตว์
(ตารางที่ 4)

ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์ทั้งหมด 20 ครอบครัว ซึ่งมีทั้งการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพ และเพื่อรับประทานเอง ซึ่งแต่ละครอบครัวไม่มีทุกขั้นตอนหรือกิจกรรม ยกเว้น การให้น้ำ ให้อาหาร ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทบาทในการเป็นแรงงานของแม่บ้านเกษตรกรด้านการเลี้ยงสัตว์ ดังนี้

การเตรียมโรงเรือน หรือที่เลี้ยงสัตว์

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 19 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทในการเป็นแรงงานหลักจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 78.2 รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงานจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่ได้มีส่วนร่วม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 ตามลำดับ

การเตรียมหรือผสมอาหารสัตว์

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 18 ครอบครัว และพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทในการเป็นแรงงานหลักจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงานและไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 3 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 16.7

การให้น้ำ ให้อาหารสัตว์

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 20 ครอบครัว และพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นแรงงานหลัก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาเป็นผู้ช่วยแรงงานและไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 3 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15.0

การดูแลรักษาสัตว์ ฉีดวัคซีน

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 18 ครอบครัว และพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และเป็นแรงงานหลัก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

การทำความสะดวกโรงเรียนหรือบริเวณ

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 18 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นแรงงานหลัก จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 72.2 รองลงมา ไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 และเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 ตามลำดับ

การขนส่งหรือขนย้ายเพื่อจำหน่าย

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 10 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกร มีบทบาทในการเป็นแรงงานหลัก และผู้ช่วย จำนวน 4 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมา ไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0

การขายหรือจำหน่ายผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 10 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมา เป็นแรงงานหลัก 4 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 และไม่มีจำนวนแม่บ้านเกษตรกร ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ ตามลำดับ

การรับจ้างเลี้ยงสัตว์

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 3 ครอบครัว และพบว่าส่วนใหญ่แม่บ้านเกษตรกรเป็นผู้ช่วยแรงงาน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และไม่มีแม่บ้านเกษตรกรเป็นแรงงานหลัก

การแปรสภาพ / แปรรูปเพื่อจำหน่าย

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 5 ครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นแรงงานหลักและเป็นผู้ช่วยจำนวน 2 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมา ไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0

ในภาพรวมพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นแรงงานในด้านการจัดการเลี้ยงสัตว์ ดังนี้ คือ

- เป็นแรงงานหลัก ในกิจกรรมการเตรียมโรงเรือนหรือที่เลี้ยงสัตว์ เตรียมหรือผสมอาหารสัตว์ ให้น้ำ ให้อาหารสัตว์ และทำความสะอาดโรงเรือน
- เป็นผู้ช่วยแรงงาน ในกิจกรรมดูแลรักษาสัตว์/ฉีดวัคซีน การขนส่งหรือขนย้ายเพื่อจำหน่าย การขายหรือจำหน่ายผลผลิต รับจ้างเลี้ยงสัตว์ และการแปรสภาพ/แปรรูปเพื่อจำหน่าย
- ไม่พบแม่บ้านเกษตรกรไม่มีส่วนร่วมเป็นแรงงาน ในกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์

กล่าวโดยสรุป การแสดงบทบาทในการเป็นแรงงานภาคการเกษตรด้านการเลี้ยงสัตว์ ของแม่บ้านเกษตรกร พบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นทั้งผู้ช่วยแรงงาน และ เป็นแรงงานหลัก แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านยังคงมีบทบาทในการเป็นแรงงานสำคัญเหมือนเดิม และสอดคล้องกับการกับการแบ่งแยกบทบาทแม่บ้านเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร(2531:1) คือการเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตทางการเกษตร เป็นบทบาทด้านพัฒนาอาชีพเกษตรกร และผลการศึกษาได้สอดคล้องกับการแบ่งประเภทบทบาทแม่บ้านเกษตรกรของอรุณพันธ์ จันทรสว่าง (2523 : 17-18) ซึ่งกล่าวว่า สตรีเกษตรกรเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน และ / หรือ ไม่ได้รับค่าจ้าง และกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพหนึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในด้านนี้มาก ซึ่งน่าจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพบทบาทแม่บ้านเกษตรกรในด้านนี้ เช่นการให้ความรู้ และการสนับสนุน

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต เกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการเป็นแรงงานในการเลี้ยงสัตว์ของครอบครัว

รายการ	แรงงานหลัก	ผู้ช่วย	ไม่ได้มีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
1. เตรียมโรงเรือนหรือที่เลี้ยงสัตว์(N = 19)	43	11	1	1.26	แรงงานหลัก
2. เตรียมหรือผสมอาหารสัตว์(N = 18)	12	3	3	1.50	แรงงานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4 (ต่อ)

รายการ	แรงงานหลัก	ผู้ช่วย	ไม่ได้มีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
3. ให้น้ำ ให้อาหารสัตว์(N = 20)	14	3	3	1.45	แรงงานหลัก
4. ดูแลรักษาสัตว์ ฉีดวัคซีน(N = 18)	3	9	6	2.17	ผู้ช่วย
5. ทำความสะอาดโรงเรือน หรือบริเวณ(N = 18)	13	1	4	1.50	แรงงานหลัก
6. การขนส่งหรือ ขนย้ายเพื่อจำหน่าย(N = 10)	4	4	2	1.80	ผู้ช่วย
7. การขายหรือ จำหน่ายผลผลิต(N = 10)	4	6	—	1.60	ผู้ช่วย
8. รับจ้างเลี้ยงสัตว์(N = 3)	—	2	1	2.33	ผู้ช่วย
9. การแปรสภาพ / แปรรูปเพื่อจำหน่าย(N = 5)	2	2	1	1.80	ผู้ช่วย

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการเป็นแรงงานในการประกอบอาชีพเสริม (ตารางที่ 5)

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรประกอบอาชีพเสริม จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 51.8 และไม่มีอาชีพเสริม จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 48.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการเป็นแรงงานนอกภาคการเกษตร นอกจากการประกอบอาชีพหลักของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ

การแบ่งแยกบทบาทของกรมส่งเสริมการเกษตร (2531 :1) คือ บทบาทด้านพัฒนาครอบครัว ได้แก่ การหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครอบครัว และสอดคล้องกับบทบาทด้านแรงงานในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยอาร์มพันธ์ จันทร์สว่าง (2523:17-18) ที่กล่าวว่า สตรีเกษตรกรจะเป็นแรงงานหนึ่งของครอบครัวเสมอ ในลักษณะเป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน ได้แก่ การรับจ้างทำงานต่างๆ เช่นรับจ้างทำไร่ ทำนา รับจึกสาน และรับเย็บปักถักร้อย ซึ่งเป็นแรงงานที่ทำได้และมีเวลาว่างพอ บทบาทในการประกอบอาชีพเสริมของแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดงนี้ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย 12 คน คิดเป็นร้อยละ 20.3 และน้อยที่สุดคือทำงานโรงงานสับปะรด ซึ่งอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7

ตารางที่ 5 แสดงจำนวน ค่าร้อยละ เกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านการเป็นแรงงานในการประกอบอาชีพเสริม

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพเสริม	55	48.2
ประกอบอาชีพเสริม	59	51.8
ตัดเย็บเสื้อผ้า(N = 59)	7	11.9
รับจ้างซักรีดเสื้อผ้า(N = 59)	2	3.4
ค้าขาย (N = 59)	12	20.3
ทำงานโรงงานสับปะรด(N = 59)	1	1.7
รับจ้างทั่วไป(ลอกหอม) (N = 59)	37	62.7

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทบาทแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการออมทรัพย์ (ตารางที่ 6)

การเก็บเงินรายได้จากการประกอบอาชีพของครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บเงินรายได้จากการประกอบอาชีพของครอบครัวมากที่สุด จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4 รองลงมา แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2 และพ่อบ้านรับผิดชอบผู้เดียว จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ

การเก็บเงินออมของครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีเงินออม จำนวน 60 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 52.6 และไม่มีเงินออม 54 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 47.4 และผู้รับผิดชอบในการเก็บเงินออมมากที่สุด คือแม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 รองลงมา แม่บ้านรับผิดชอบผู้เดียว จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 31.7 และ พ่อบ้านรับผิดชอบผู้เดียว จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ตามลำดับ

ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายปัจจัยสี่ / ในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายปัจจัยสี่ คือค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 63.2 รองลงมา แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และ พ่อบ้านรับผิดชอบ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ

ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้านในค่าใช้จ่ายการทำการเกษตร มากที่สุด จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 43.1 รองลงมาแม่บ้านรับผิดชอบผู้เดียว จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 32.3 และพ่อบ้านรับผิดชอบผู้เดียว จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 24.6 ตามลำดับ

บทบาทในการติดต่อกู้เงินจากสถาบันการเงินหรือธนาคาร

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านส่วนใหญ่ไม่เคยกู้เงินจากธนาคาร จำนวน 67 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 59.3 และเคยติดต่อกู้เงิน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7 จากครอบครัวที่เคย

กู้เงิน พบว่าพ่อบ้านรับผิดชอบผู้เดียว 27 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 58.7 รองลงมาแม่บ้านรับผิดชอบผู้เดียวมีเพียง 10 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 21.7 และแม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

กล่าวโดยสรุปบทบาทด้านการออมทรัพย์ของแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง แม่บ้านมีบทบาทในการเก็บเงินรายได้ของครอบครัว และเก็บเงินออม และมีบทบาทมากที่สุดในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน/ปัจจัยสี่ และยังมีบทบาทร่วมกับพ่อบ้านในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งประเภทบทบาทแม่บ้านเกษตรกร ของ อภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2523 : 11-73) ซึ่งได้กล่าวว่า แม่บ้านเกษตรกรจะใช้แรงงานเพื่อให้เกิดประโยชน์และเกิดรายได้แก่ครอบครัว ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ดังนั้นจึงต้องมีบทบาทในการเก็บเงินออม ทั้งในรูปแบบเก็บเอง หรือในสถาบันการเงิน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บานเย็น ทองหลอม (2530 : บทคัดย่อ) ซึ่งพบว่าสตรีเกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการออมทรัพย์(ฝากเงินและกู้เงิน)น้อย เป็นเพียงผู้ร่วมปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมเหล่านี้ แต่จะพบว่า สตรีเกษตรกรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเป็นผู้นำการตัดสินใจ นอกจากนี้แม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง มักจะกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านมากกว่า เพราะเป็นหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ กขคจ. (โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน) หรือสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และส่วนใหญ่แล้วมักจะทำการเกษตรขนาดเล็ก ๆ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกู้เงินเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 6 แสดงจำนวน ค่าร้อยละ เกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการออมทรัพย์

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
1. บทบาทในการเก็บเงินรายได้จากการประกอบอาชีพ		
แม่บ้านเกษตรกรผู้เดียว	62	54.4
แม่บ้านเกษตรกรรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน	47	41.2
แม่บ้าน ไม่มีบทบาท(พ่อบ้าน)	5	4.4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
2. บทบาทในการเก็บเงินออม		
ไม่มีเงินออม	54	47.4
มีเงินออม	60	52.6
แม่บ้านเกษตรกรผู้เดียว(N = 60)	19	31.7
แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน (N = 60)	33	55.0
แม่บ้าน ไม่มีบทบาท(พ่อบ้าน) (N = 60)	8	13.3
3. บทบาทในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายปัจจัยสี่		
แม่บ้านเกษตรกรผู้เดียว	72	63.2
แม่บ้านเกษตรกรรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน	37	32.5
แม่บ้าน ไม่มีบทบาท(พ่อบ้าน)	5	4.4
4. ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร(N = 66)*		
แม่บ้านเกษตรกรผู้เดียว	21	31.8
แม่บ้านเกษตรกรรับผิดชอบร่วมกับพ่อบ้าน	29	44.0
แม่บ้าน ไม่มีบทบาท(พ่อบ้าน)	16	24.2
5. บทบาทในการติดต่อกู้เงินจากสถาบันการเงินหรือธนาคาร (N = 46)**		
แม่บ้านเกษตรกร	10	21.7
แม่บ้านเกษตรกรติดต่อร่วมกับพ่อบ้าน	9	19.6
แม่บ้าน ไม่มีบทบาท(พ่อบ้าน)	27	58.7

หมายเหตุ : * ครอบครัวยุติประกอบอาชีพหรือทำการเกษตร

** ครอบครัวยุติเคยกู้เงินจากธนาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การตัดสินใจหาตลาดจำหน่ายผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า 51 ครัวเรือน ที่มีกิจกรรมการหาตลาดจำหน่ายผลผลิต ในจำนวนนี้พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษา จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 52.9 รองลงมาเป็นผู้นำ การตัดสินใจ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 10 คน คิดเป็น ร้อยละ 19.6 ตามลำดับ

การเลือกใช้อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า จาก 55 ครัวเรือน ที่มีกิจกรรมนี้ แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษามากที่สุด จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 56.4 รองลงมาเป็นผู้นำการตัดสินใจ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 และไม่ได้มีส่วนร่วม 9 คน คิดเป็นร้อยละ 4.9 ตามลำดับ

การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูก

จากการศึกษาพบว่า มีครอบครัวที่ทำกิจกรรมนี้ 41 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่แม่บ้านเกษตรกรมี บทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษา จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 73.2 รองลงมา เป็นผู้นำการตัดสินใจ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 และไม่ได้มีส่วนร่วมจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.9 ตามลำดับ

การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงสัตว์

การศึกษาพบว่า จาก 17 ครัวเรือน ที่มีการกิจกรรมนี้ แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษา จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 94.1 รองลงมาไม่ได้มีส่วนร่วม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.9 โดยที่ไม่มีแม่บ้านคนใดเลยที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำการตัดสินใจในกิจกรรมนี้

การตัดสินใจเลือกให้เครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ

จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรมีกิจกรรมนี้ 28 ครัวเรือน และพบว่าแม่บ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษา 19 คน คิดเป็นร้อยละ 67.9 รองลงมา เป็นผู้นำการ ตัดสินใจ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 และไม่ได้มีส่วนร่วม 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10.7 ตามลำดับ

ในภาพรวมพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทการตัดสินใจในการทำการเกษตร ดังนี้ คือ

เป็นผู้ร่วมปรึกษาในทุกกิจกรรม คือการวางแผนการผลิต การตัดสินใจเลือกใช้พันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ การเลือกใช้ปุ๋ย การเลือกใช้ยาปราบศัตรูพืช การหาตลาดจำหน่ายผลผลิต การเลือกใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ทางการเกษตร การเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูก /เลี้ยงสัตว์ และการเลือกใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยที่ไม่พบแม่บ้านเกษตรกรที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำการตัดสินใจและไม่พบแม่บ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจ

กล่าวโดยสรุปคือ แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการตัดสินใจในกระบวนการผลิตการเกษตร โดยเป็นผู้ร่วมปรึกษาพ่อแม่บ้านหรือหัวหน้าครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริมา เพ็ญรพัฒน์(2530 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครอบครัว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของบานเย็น ทองหลอม (2537: บทคัดย่อ) ที่พบว่าสตรีเกษตรกรเป็นเพียงผู้ร่วมปรึกษาในการตัดสินใจดำเนินการในกิจกรรมด้านเกษตรทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

ตารางที่ 7 แสดงจำนวน คำร้อยละ คำขนิมิตเกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการตัดสินใจในการทำการเกษตร

รายการ	ผู้นำ การตัดสินใจ	ผู้ร่วมปรึกษา	ไม่ได้มีส่วนร่วม	X̄	ความหมาย
1. การวางแผนการผลิต (N = 61)	11(18.0)	41(67.2)	9(14.8)	1.97	ผู้ร่วมปรึกษา
2. การตัดสินใจเลือกใช้ พันธุ์พืช /พันธุ์สัตว์(N = 61)	18(29.5)	35(57.4)	8(13.1)	1.84	ผู้ร่วมปรึกษา
3. การเลือกใช้ปุ๋ย(N = 60)	19(31.7)	32(53.3)	9(15.0)	1.83	ผู้ร่วมปรึกษา
4. การเลือกใช้ยาปราบ ศัตรูพืช(N = 60)	20(33.3)	30(50.0)	10(16.7)	1.83	ผู้ร่วมปรึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7 (ต่อ)

รายการ	ผู้นำ การตัดสินใจ	ผู้ร่วมปรึกษา	ไม่ได้มีส่วนร่วม	$\bar{X}$	ความหมาย
5. การหาตลาด จำหน่ายผลผลิต(N = 51)	14(27.5)	27(52.9)	10(19.6)	1.92	ผู้ร่วมปรึกษา
6. การเลือกใช้อุปกรณ์ เครื่องใช้ทางการเกษตร(N = 55)	15(27.3)	31(56.4)	9(16.4)	1.89	ผู้ร่วมปรึกษา
7. การเปลี่ยนแปลง การเพาะปลูก(N = 41)	9(22.0)	30(73.2)	2(4.9)	1.83	ผู้ร่วมปรึกษา
8. การเปลี่ยนแปลง การเลี้ยงสัตว์(N = 17)	–	16(94.1)	1(5.9)	2.06	ผู้ร่วมปรึกษา
9. การเลือกใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ (N = 28)	6(21.4)	19(67.9)	3(10.7)	1.89	ผู้ร่วมปรึกษา

ตอนที่ 3 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางสังคม (ตารางที่ 8)

การร่วมทำกิจกรรมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรในรอบปีที่ผ่านมา

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรจำนวน 33 คน ส่วนใหญ่เข้าร่วมทำกิจกรรม จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 81.8 และไม่ได้ทำกิจกรรมจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 และพบว่าผู้ที่ทำกิจกรรมนั้นเข้าร่วมทำกิจกรรมทุกครั้งมากที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7 ของผู้เข้าร่วมทำกิจกรรม รองลงมาทำกิจกรรมเกือบทุกครั้ง 9 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และน้อยที่สุดคือ ทำกิจกรรมบางครั้งคราว จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมหมู่บ้าน จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 64.0 และไม่มีส่วนร่วมจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 และจากจำนวนผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมพบว่าแม่บ้านมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทุกครั้งมากที่สุด จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 31.5 รองลงมาทำกิจกรรมบางครั้งคราว จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และน้อยที่สุดทำกิจกรรมเกือบทุกครั้งที่มีกิจกรรม จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุปผา พิณิจ (2526 : 10) ซึ่งได้กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของแม่บ้านเกษตรกรในการพัฒนาท้องถิ่นโดยให้ความร่วมมือกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาท้องถิ่นทุกเรื่องเท่าที่ทำได้ และสอดคล้องกับประเด็นของอาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2523 :28-32) ว่า แม่บ้านจะเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมเข้าประชุมหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความสนใจในการเข้าประชุมหมู่บ้าน จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 77.2 และไม่มีส่วนร่วมจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 เนื่องจากมีพ่อบ้านไปแทนแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2526 : 89-95)

การมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 64.9 โดยให้เหตุผลว่าเป็นผู้ฟังดีกว่า มีคนออกความคิดเห็นอยู่แล้ว และไม่มีความรู้มากพอ รับรู้เฉยๆ และมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น มีเพียง 33 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1

การมีส่วนร่วมรับรู้ปัญหาหมู่บ้านและร่วมแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในการรับรู้และแก้ปัญหามาก จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 และวิธีการในการร่วมแก้ปัญหาคือการคัดค้านและเป็นหูเป็นตา อบรมสั่งสอน ลูกหลาน เพราะปัญหาสำคัญของหมู่บ้านหนองไม้แดงคือปัญหายาเสพติด และแม่บ้านเกษตรกรที่ไม่ได้มีส่วนร่วม จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2

การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไปเลือกตั้งทุกครั้ง จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 96.5 และไปบางครั้ง มีเพียง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 และไม่พบผู้ที่ไม่เคยไปเลือกตั้งเลย

การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไปเลือกตั้งทุกครั้ง จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 98.2 และไปบางครั้ง มีเพียง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8

การไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้านและผู้แทนราษฎร แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านตระหนักและให้ความสำคัญในบทบาทที่พึงมี และมีส่วนร่วมในด้านการเมือง การปกครอง

การทำกิจกรรมทางศาสนา

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วม จำนวนถึง 113 คน คิดเป็นร้อยละ 99.1 และมีเพียงร้อยละ 0.9 เท่านั้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วม และพบว่าผู้ที่มีส่วนร่วม จะมีส่วนร่วมเป็นประจำมากที่สุด จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 56.6 และมีส่วนร่วมบางครั้งคราว จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 43.4 ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการกล่าวของอากรมพันธ์ จันทร์สว่าง (2523 : 28-32) ว่าแม่บ้านเป็นผู้ถือเงินของครอบครัว ฉะนั้นแม่บ้านจึงมีอิทธิพลของโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นอย่างมาก รวมถึงบทบาทในกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการทอดกฐิน ผ้าป่า บริจาคเงิน เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2526: 89-95) ซึ่งพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมสำคัญในทางสังคมของแม่บ้านเกษตรกรมักจะเป็นการมีส่วนร่วมทำงานทางศาสนา ประเพณี

การมีส่วนร่วมในงานวัฒนธรรมประเพณี

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วม จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 93.0 และมีเพียง 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.0 เท่านั้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วม จากผู้ที่มีส่วนร่วมพบว่ามีส่วนร่วมเป็นบางครั้งคราวบางงาน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 70.8 และมีส่วนร่วมประจำ จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 29.2

ตารางที่ 8 แสดงจำนวน ค่าร้อยละ เกี่ยวกับบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ในกิจกรรมทางสังคม

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
1. การร่วมทำกิจกรรมกลุ่มของแม่บ้านในรอบปีที่ผ่านมา (N = 33)*		
ไม่ได้ทำ	6	18.2
ทำ	27	81.8
ทำกิจกรรมทุกครั้งที่มีกิจกรรม(N = 27)	11	40.7
ทำกิจกรรมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง) (N = 27)	9	33.3
ทำกิจกรรมบางครั้งคราว(N = 27)	7	25.9
2. การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมหมู่บ้าน		
ไม่มีส่วนร่วม	41	36.0
มีส่วนร่วม	73	64.0
ทำกิจกรรมทุกครั้งที่มีกิจกรรม(N = 73)	23	31.5
ทำกิจกรรมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง) (N = 73)	19	26.0
ทำกิจกรรมบางครั้งคราว(N = 73)	31	42.5
3. การมีส่วนร่วมเข้าประชุมหมู่บ้าน		
ไม่มีส่วนร่วม	26	22.8
เข้าร่วมประชุม	88	77.2
เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง(N = 88)	39	44.3
เข้าร่วมประชุมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง)	23	26.1
(N = 88)		
เข้าร่วมประชุมบางครั้งคราว(N = 88)	26	29.5

หมายเหตุ : * จำนวนแม่บ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
4. การมีส่วนร่วมออกความคิดเห็นในการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน(N = 88)		
ไม่มีส่วนร่วม	58	65.9
มีส่วนร่วม	30	34.1
5. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาหมู่บ้านและร่วมแก้ไขปัญหา		
ไม่ได้มีส่วนร่วม	47	41.2
มีส่วนร่วม	67	58.8
6. การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน		
ไปทุกครั้ง	110	96.5
ไปบางครั้ง	4	3.5
ไม่เคยไป	—	—
7. การใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร		
ไปทุกครั้ง	112	98.2
ไปบางครั้ง	2	1.8
ไม่เคยไป	—	—
8. การทำกิจกรรมทางศาสนา		
ไม่มีส่วนร่วม	1	0.9
มีส่วนร่วม	113	99.1
มีส่วนร่วมเป็นประจำ(N = 113)	64	56.6
มีส่วนร่วมบางครั้งคราว(N = 113)	49	43.4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
9. การมีส่วนร่วมในงานวัฒนธรรมประเพณี		
ไม่มีส่วนร่วม	8	7.0
มีส่วนร่วม	106	93.0
มีส่วนร่วมเป็นประจำ(N=106)	31	29.2
มีส่วนร่วมครั้งคราวเป็นบางงาน(N=106)	75	70.8

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของแม่บ้านเกษตรกร (ตารางที่ 9)

อุปสรรคในการทำงานหรือประกอบอาชีพด้านการเกษตร

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่บอกว่า ความเป็นสตรีไม่เป็นอุปสรรคในการทำงานหรือประกอบอาชีพด้านการเกษตร จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 รองลงมาบอกว่าเป็นอุปสรรคในบางขั้นตอน และส่วนใหญ่คือ ขั้นตอนการจืดยาคำจัดศัตรูพืช จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 และน้อยที่สุดบอกว่า เป็นอุปสรรคในทุกขั้นตอน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรสามารถมีบทบาทในการเป็นแรงงานด้านพัฒนาอาชีพเกษตร และเป็นแรงงานสำคัญ ตามการแบ่งแยกบทบาทของกรมส่งเสริมการเกษตร (2531:1) และสามารถทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวได้

ปัญหาการติดต่อขอกู้เงินจากธนาคาร

จากการศึกษาพบว่า ในจำนวนครอบครัวที่เคยกู้เงินจากธนาคาร 43 ครอบครัว มีจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 76.7 ที่บอกว่า เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน รองลงมา บอกว่าเคยติดต่อขอกู้เองแต่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 และไม่มีผู้ที่ประสบปัญหาการกู้เงินเลย

ปัญหาการติดต่อขอกู้เงินจากนายทุน

จากการศึกษาพบว่า ในจำนวนครอบครัวที่เคยกู้เงินจากนายทุน 22 ครอบครัว ส่วนใหญ่ เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมา เคยติดต่อขอตัวเองแต่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 และไม่มีผู้ที่ประสบปัญหาการกู้เงินจากนายทุนเลย

ปัญหาและอุปสรรคในการติดต่อขอกู้เงินจากธนาคารและนายทุนนั้น สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (2538:67) วิเคราะห์ว่า สตรียังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียมกับชายในทุก ๆ ด้านของการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้แก่ การไม่ได้รับสินเชื่อเพื่อการผลิต แต่จากผลการศึกษายังไม่พบอุปสรรคการไม่ได้รับโอกาสรับบริการสินเชื่อต่าง ๆ นี้ แต่เป็นกรณีที่แม่บ้านเกษตรกรยกให้เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสตรีที่ถูกกำหนดให้อยู่ในครัวเรือน ดูแลงานบ้าน และสร้างทัศนคติความเชื่อของคนในสังคม ทั้งหญิงและชายว่า ทั้งสองเพศควรแบ่งแยกหน้าที่การรับผิดชอบต่างกัน ตามการวิเคราะห์ของ ดร.ไพรัตน์ เดชะรินทร์(2527: 24) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ บานเย็น ทองหลอม (2537:บทคัดย่อ) ที่พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้แม่บ้านมีบทบาทด้านการติดต่อขยืมเงินน้อย เพราะ การขาดความรู้และโอกาสในการติดต่อกับสถาบันการเงิน และระเบียบของสถาบันการเงิน

ปัญหาไม่ค่อยมีเวลาว่างจากการทำงานบ้านและงานในไร่นา

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีเวลาว่างจากการทำงานบ้านและงานในไร่นา จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 62.3 และไม่มีเวลาว่าง จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7

การช่วยเหลืองานบ้านของพ่อบ้าน

จากการศึกษาพบว่า พ่อบ้านส่วนใหญ่ ช่วยแม่บ้านทำงานบ้าน และแบ่งเบาภาระงานในครัวเรือนบ้าง จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 92.0 และพ่อบ้านไม่ช่วยเหลืองานในครัวเลย มีเพียง 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0

การสนับสนุนของพ่อบ้านในการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม / หมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า พ่อบ้านส่วนใหญ่สนับสนุน หรือ ไม่ขัดข้องในการทำกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมหมู่บ้าน จำนวน 84 คิดเป็นร้อยละ 84.0 และ พ่อบ้านไม่สนับสนุนมีเพียง 16 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0

การประสบปัญหาในการประชุมที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ ในการประชุม จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 59.6 รองลงมา ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 24.6 และ ไม่เคยประชุมแบบที่มีทั้งผู้หญิงผู้ชาย จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 11.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสตรีเกษตรกรยังไม่ตื่นตัวในบทบาทของตนเองเท่าที่ควร และ สอดคล้องกับ การกล่าวของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์

การเคยอดำรงตำแหน่งของหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยดำรงตำแหน่งของหมู่บ้าน จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 93.9 และเคยอดำรงตำแหน่งเป็นกรรมหมู่บ้าน มีเพียง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 แสดงให้เห็นว่าแม่บ้านเกษตรกรยังมีบทบาทน้อยในการพัฒนาท้องถิ่น บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น งานวิจัยของบุปผา พินิจ (2516:10) พบว่า แม่บ้านเกษตรกรปฏิบัติภารกิจตามที่ได้รับมอบหมาย ตามบทบาทแต่ละประเภท คือบทบาทในท้องถิ่นของคณะกรรมการต่าง ๆ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวน คำร้อยละ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของแม่บ้านเกษตรกร

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
1. ความเป็นสตรีเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเกษตรกร(N = 84)*		
ไม่เป็นอุปสรรค	52	61.9
เป็นอุปสรรคในทุกขั้นตอน	8	9.5
เป็นอุปสรรคในบางขั้นตอน	24	28.6
2. การประสบปัญหาในการติดต่อขอกู้เงินจากธนาคารของแม่บ้านเกษตรกร		
ครอบครัวไม่เคยขอกู้เงินจากธนาคาร	71	62.3
ครอบครัวเคยกู้แต่แม่บ้านยกเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน	33	28.9
แม่บ้านติดต่อกู้แต่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ	10	8.8
แม่บ้านติดต่อกู้และประสบปัญหา	—	—
3. การประสบปัญหาในการติดต่อขอกู้เงินจากนายทุนของแม่บ้านเกษตรกร		
ครอบครัวไม่เคยขอกู้เงินจากนายทุน	92	80.7
ครอบครัวเคยกู้แต่แม่บ้านยกเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน	16	14.0
แม่บ้านติดต่อกู้แต่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ	6	5.3
แม่บ้านติดต่อกู้และประสบปัญหา	—	—
4. แม่บ้านประสบปัญหาไม่ค่อยมีเวลาวางจากการทำงานบ้านและงานในไร่นา		
ไม่มีเวลาวาง	43	37.7
มีเวลาวาง	71	62.3

หมายเหตุ : * แม่บ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทำการเกษตร

ตารางที่ 9 (ต่อ)

รายการ	จำนวน(N = 114)	ร้อยละ
5. การช่วยเหลืองานบ้านของพ่อบ้าน(N = 100)		
ไม่ช่วยเหลือ	8	8.0
ช่วยเหลือบ้าง	92	92
6. การสนับสนุนของพ่อบ้านในการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม/หมู่บ้าน(N = 100)		
ไม่สนับสนุน	16	16
สนับสนุน	84	84
7. การประสบปัญหาในการประชุมที่มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย		
ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น	28	27.7
ความคิดเห็นไม่ได้รับการยอมรับ	5	5.0
ไม่ประสบปัญหาใดๆ	68	67.8
ไม่เคยประชุม	13	11.4
8. การเคยดำรงตำแหน่งของหมู่บ้าน		
เคยมีตำแหน่ง(กรรมการหมู่บ้าน)	7	6.1
ไม่เคย	107	93.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

(Summary and Recommendation)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของแม่บ้านเกษตรกร หมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกร ด้าน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาและอุปสรรค ในการ แสดง บทบาทของแม่บ้านในครัวเรือน และชุมชนที่อยู่อาศัย ซึ่งได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม ผลการวิจัย กล่าวสรุป ได้ดังนี้

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกร มีอายุเฉลี่ย 41 ปี และมีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี มากที่สุด จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สถานภาพการสมรส คือ แต่งงานแล้วอยู่กับสามี ลักษณะการถือครองที่ดิน คือ มีที่ดินเป็นของตนเอง เฉลี่ย 15 ไร่ มีที่ดินเช่า เฉลี่ย 24.57 ไร่ และทำฟาร์มในพื้นที่ผู้อื่น 6.5 ไร่ และใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรเฉลี่ย 12.78 ไร่ จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือนอยู่ระหว่าง 2-4 คน จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานอยู่ระหว่าง 2-4 คน อาชีพหลัก คือ ทำไร่ไถ

แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร และสำหรับผู้ที่ เป็นสมาชิกส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นสมาชิก

แม่บ้านเกษตรกรรู้จักที่ตั้งของสำนักงานเกษตรตำบล/อำเภอ แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยไปพบ เจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อขอคำแนะนำ และเจ้าหน้าที่เกษตรไม่เคยมาเยี่ยมเยียนที่บ้านเพื่อชักชวน ไปอบรม แต่จะบอกผ่าน ไปทางผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้าน แม่บ้านมักจะได้รับการชักชวนจากเพื่อนบ้าน ให้เข้าร่วม อบรม / สัมมนา แต่ส่วนใหญ่แม่บ้านไม่เคยเข้าร่วมอบรม สัมมนาหรือรับความรู้ด้านเกษตร

การรับสื่อหรือข่าวสารทางการเกษตร แม่บ้านมักจะไม่ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับการเกษตร เพราะปัญหาสายตา และอ่านหนังสือไม่ออก แต่จะนิยมดูหรือฟังรายการเกษตรทางโทรทัศน์และ วิทยุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทบาทด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

แม่บ้านเกษตรกรยังคงเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คือเป็นผู้ช่วยแรงงานพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว และทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ไปกับพ่อบ้าน ในกิจกรรมการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ของครอบครัว นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้เมื่อว่างจากการทำงานบ้านและงานในไร่นา ซึ่งส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไปและลอกหอม และเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเก็บเงินรายได้และเงินออมของครอบครัว รับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน และร่วมรับผิดชอบกับพ่อบ้านในค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำเกษตร และส่วนใหญ่ไม่เคยติดต่อกู้เงินจากธนาคาร และถ้าติดต่อก็จะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของพ่อบ้าน

การตัดสินใจในการทำเกษตร แม่บ้านมีบทบาทเป็นผู้ร่วมปรึกษากับพ่อบ้าน ตั้งแต่การวางแผนการผลิต การเลือกใช้พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช การหาตลาด การเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการเพิ่มผลผลิตโดยการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้และเทคโนโลยีใหม่ๆ

บทบาทด้านกิจกรรมทางสังคม

แม่บ้านเกษตรกรส่วนน้อยที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร แต่ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกทำกิจกรรมกลุ่มทุกครั้งที่มีกิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน แม่บ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหมู่บ้านทุกครั้ง การประชุมหมู่บ้านหนองไม้แดงทุกวันที่ 7 ของเดือน แม่บ้านเกษตรกรให้ความสนใจเข้าประชุมทุกครั้ง แต่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น และเป็นผู้ฟังมากกว่า ปัญหาสำคัญของหมู่บ้านคือ ปัญหาสุขภาพจิต แม่บ้านมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหา โดยการตักเตือนในครอบครัวและเป็นหูเป็นตา

การใช้สิทธิในด้านการเมืองการปกครอง แม่บ้านไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้านและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกครั้ง แม่บ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ เช่นการทำบุญ ตักบาตร ทอกกฐิน ผ้าป่า เป็นต้น และมีส่วนร่วมในงานวัฒนธรรมประเพณีครั้งคราวเป็นบางงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาท

แม่บ้านเกษตรกรไม่มีปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพการเกษตร สามารถทำงานได้ทัดเทียมกับพ่อบ้าน ส่วนบทบาทในการติดต่อกู้เงินจากธนาคารและนายทุน แม่บ้านไม่มีบทบาทและเป็นหน้าที่รับผิดชอบของพ่อบ้าน แม่บ้านส่วนใหญ่มีเวลาว่างจากการทำงานบ้านและงานในไร่นา และพ่อบ้านส่วนใหญ่ช่วยแบ่งเบาภาระในงานบ้าน อีกทั้งสนับสนุนและไม่ขัดข้องในการทำกิจกรรมกลุ่มหรือ กิจกรรมหมู่บ้านของแม่บ้านเกษตรกร

การประชุมที่มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย แม่บ้านส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาใด ๆ เนื่องจากเป็นผู้รับฟังมากกว่า และให้เหตุผลว่า มีคนแสดงความคิดเห็นอยู่แล้ว และบางส่วน ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และความคิดเห็นไม่ได้รับการยอมรับ และมีแม่บ้านเพียงส่วนน้อยที่เคยดำรงตำแหน่งของหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่า แม่บ้านเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และหลายครอบครัว ต้องไปประกอบอาชีพในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีมากพอสมควร และมีฐานะยากจน ดังนั้นหน่วยงานน่าจะเข้ามาให้การช่วยเหลือและส่งเสริมด้านอาชีพ
2. จากผลการวิจัย พบว่า แม่บ้านเกษตรกรเป็นแรงงานสำคัญในครอบครัว ทั้งในด้านงานครัวเรือน การผลิตทางการเกษตร และเป็นผู้ร่วมตัดสินใจกับพ่อบ้าน แต่ยังคงมีบทบาทน้อยในชุมชนหรือหมู่บ้าน และการเสนอความคิดเห็น ส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ได้รับการศึกษา และความรู้ที่น้อย ดังนั้นการพัฒนาบทบาทแม่บ้านในระยะยาววิธีหนึ่งคือ ต้องให้ความสนใจในเรื่อง การศึกษาแก่เยาวชน โดยเฉพาะสตรีเกษตรกร
3. จากผลการวิจัย พบว่า แม่บ้านเกษตรกรยังคงตระหนักว่าหน้าที่สำคัญในชุมชน ควรจะเป็นความรับผิดชอบของผู้ชายมากกว่า ดังนั้นควรมีการส่งเสริมโดยกระตุ้นให้แม่บ้านตระหนักในบทบาทของตนเองให้มากยิ่งขึ้น
4. จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มสตรีอาสาหรือแม่บ้านเกษตรกร ยังไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังในการร่วมผลิตหรือแปรรูปสินค้าหรือกิจกรรมในการพัฒนาอาชีพ เพราะขาดผู้ริเริ่มและการสนับสนุน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาประชากรในงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ทราบถึงสภาพพื้นฐาน และปัญหาอุปสรรคของแม่บ้านเกษตรกรได้อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้ได้สัมผัสกับชาวบ้าน และร่วมรับรู้ปัญหา และพูดคุยกับชาวบ้าน ซึ่งการศึกษาหมู่บ้านหนองไม้แดง เป็นหมู่บ้านที่เริ่มต้นศึกษา จึงควรที่จะมีการศึกษาในหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึง
2. การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยระยะสั้น หากใช้เวลาศึกษามากกว่านี้ จะทำให้ผลการศึกษามีความละเอียดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ในการศึกษาครั้งต่อไป เห็นควรศึกษาบทบาทด้านสังคมและชุมชน รวมทั้งความคิดเห็นของแม่บ้านเกษตรกรให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจที่จะพัฒนาบทบาทแม่บ้านเกษตรกร ทำให้แม่บ้านเกษตรกรมีการพัฒนาบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจทำให้บทบาท และความคิดเห็นของแม่บ้านเปลี่ยนแปลงไป และทำให้ผลการวิจัยเปลี่ยนแปลงไปด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร . 2531 . การดำเนินงานการพัฒนาสตรีในภาคเกษตรปี 2535-2539 .

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย .

คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว . 2525 . แผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2522-2544) .

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา .

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา . 2526 . การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาชนบท . งานวิจัยทุน

อุดหนุนมหาวิทยาลัยรามคำแหง .

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ . 2533 . สังคมวิทยา . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์
ราชวิทยาลัย .

ชนะ แพ่งพิบูลย์ . 2537 . บทบาทของผู้นำสตรี ในการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษา อำเภอ
เมืองเชียงใหม่ นอกเขตเทศบาล . งานวิจัย รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง
การปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .

บุปผา พิณี . 2526 . สตรีกับแนวทางการพัฒนา เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาผู้นำสตรี
กับการพัฒนา สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช .
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

บานเย็น ทองหลอม . 2537 . บทบาทของสตรีเกษตรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัว
ในตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ . วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ .

ปราณี เดชวิทยาพร . 2533 . ผลกระทบจากการที่สวมบทบาทผู้บังคับบัญชาต่อผู้ชายที่อยู่
ภายใต้บังคับบัญชา . วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช .

พึงพิศ ดุลยพัชร . 2530 . สตรีเกษตร เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร
หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 5) . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช .

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ไพรัตน์ เดชะรินทร์ . 2527 . นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา . กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล .
- ลาวัล สืบภา . 2536 . บทบาทแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี . งานวิจัยระดับปริญญาตรีพัฒนาการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง .
- วชิยาดา พูลทอง . 2530 . ผลกระทบของเครื่องจักรกลการเกษตรต่อสตรีเกษตรกรไทย : กรณีศึกษาสตรีเกษตรกรในตำบลปรางหมู่ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง . กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- วราคม ทีสุโก . 2525 . มนุษย์กับสังคม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย .
- ไวรรัช เจริญบรรจง . 2522 . จิตวิทยาสังคม 2 . นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด .
- ศิริมา เพ็ญรพัฒน์ . 2530 . ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมรับความรู้เทคโนโลยีการเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร . กรมส่งเสริมการเกษตร .
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ . 2529 . ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต .
- สงวนศรี วิรัชชัย . 2527 . จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา . กรุงเทพฯ : บริษัทศึกษาพรจำกัด .
- สมพงษ์ เกษมสิน . 2521 . การบริหาร . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช .
- สมศักดิ์ เปรียบพร้อม . 2527 . หลักและวิธีการจัดการธุรกิจฟาร์ม . กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ .
- สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม . รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิจัยบทบาทของสตรีในด้านการเกษตรในประเทศไทย . กรุงเทพฯ .
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา . 2538 . รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องบทบาทของสตรีไทยในการพัฒนาประเทศ . กรุงเทพฯ : ไทยมิตรการพิมพ์ .

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์. 2523 . โครงการศึกษาเรื่องสตรีไทย :
ค่านิยมของ สตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ . (อัดสำเนา)

สุพัตรา สุภาพ . 2516 . สังคมวิทยา . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช .

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง . 2523 . แม่บ้านเกษตรกรกับการพัฒนาประเทศ . กรุงเทพฯ :
สำนักงานสารนิเทศกองบัญชาการทหารสูงสุด .

อุทัย หิรัญโต . 2519 . สังคมวิทยาประยุกต์ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์ .

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองไม้แดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองไม้แดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประชุมหมู่บ้าน ทุกวันที่ 7 ของเดือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นายจ่านงค์ กิ่งทัพหลวง ผู้ใหญ่บ้านหนองไม้แดง ขณะกำลังประชุมหมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถาม

แบบสอบถามแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ
จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อศึกษาบทบาทของแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางสังคม

คำแนะนำ ให้ทำเครื่องหมาย ลงใน ( ) ที่ตรงกับคำถาม และ/หรือ เติมค่าลงในช่องว่าง

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม.....วันที่ตอบแบบสอบถาม.....

สำหรับเจ้าหน้าที่

NUMBER

AGE

EDU

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมของแม่บ้านเกษตรกร

(1) อายุ ..... ปี

(2) การศึกษาของผู้ให้ข้อมูล

- ( ) 1. ไม่ได้รับการศึกษา
- ( ) 2. จบประถมศึกษาปีที่ 4
- ( ) 3. จบประถมศึกษาปีที่ 6
- ( ) 4. จบประถมศึกษาปีที่ 7
- ( ) 5. จบมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า
- ( ) 6. จบมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
- ( ) 7. จบอาชีวศึกษา
- ( ) 8. จบระดับปริญญาตรี
- ( ) 9. สูงกว่าปริญญาตรี
- ( ) 10. อื่น ๆ (ระบุ).....

(3) สถานภาพการสมรสของแม่บ้านเกษตรกร

STATUS

- ( ) 1. โสด
- ( ) 2. แต่งงานแล้วอยู่กับสามี
- ( ) 3. หย่าร้าง หรือ หม้าย
- ( ) 4. แต่งงานแล้วแยกกันอยู่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(4) ลักษณะการถือครองที่ดินทำการเกษตรของครอบครัว

- ( ) 1. ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง   OWNER
- ( ) 2. มีที่ดินของตนเอง จำนวน.....ไร่
- ( ) 3. มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน.....ไร่ และเช่าบางส่วน จำนวน.....ไร่
- ( ) 4. เช่าที่ดินของผู้อื่นทั้งหมด จำนวน.....ไร่
- ( ) 5. ทำฟรีในพื้นที่ผู้อื่น จำนวน.....ไร่

(5) ที่ดินที่มีอยู่หรือเช่านั้น ใช้ทำการเกษตร(เพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์) จำนวน.....ไร่ DO

(6) จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน MEMBER

(รวมผู้ตอบแบบสอบถามด้วย) จำนวน.....คน

(7) จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานของครอบครัว POWER

(รวมผู้ตอบแบบสอบถามด้วย)จำนวน.....คน

(8) อาชีพหลักของครอบครัว JOBPLANT

( ) 1. ทำนา JOBANI

( ) 2. ทำไร่(ระบุ)..... JOBOTHER

( ) 3. ทำสวน(ระบุ).....

( ) 4. รับจ้าง (ระบุ).....

( ) 5. เลี้ยงสัตว์(ระบุ).....

( ) 6. ค้าขาย (ระบุ).....

( ) 7. รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ระบุ).....

( ) 8. อื่น ๆ (ระบุ).....

(9) แม่บ้านได้เป็นสมาชิกกลุ่มหรือเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครใดหรือไม่ GROUP

( ) 1. เป็น ( ) 2. ไม่ได้เป็น

ถ้าเป็น เป็นสมาชิกกลุ่มใด(ระบุ).....

(10) แม่บ้านมีตำแหน่งใดในกลุ่ม POSITION

( ) 1. เป็นสมาชิกกลุ่ม

( ) 2. เป็นเลขานุการกลุ่ม

( ) 3. เป็นเหรียญิกกลุ่ม

( ) 4. เป็นผู้นำกลุ่ม

( ) 5. อื่น ๆ (ระบุ).....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) ขั้นตอนการเลี้ยงสัตว์ในครอบครัว (ทำเช่นเดียวกับข้อการปลูกพืช)

บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านแรงงานในการเลี้ยงสัตว์ของครอบครัว	แม่บ้านเป็นแรงงานหลัก	เป็นผู้ช่วย	แม่บ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้	
( ) 1. เตรียมโรงเรือน หรือที่เลี้ยงสัตว์				☐ ANI1
( ) 2. เตรียมหรือผสมอาหารสัตว์				☐ ANI2
( ) 3. ให้น้ำ ให้อาหารสัตว์				☐ ANI3
( ) 4. ดูแลรักษาสัตว์ ฉีดวัคซีน				☐ ANI4
( ) 5. ทำความสะอาดโรงเรือน หรือบริเวณเลี้ยงสัตว์				☐ ANI5
( ) 6. การขนส่งหรือการขนย้ายเพื่อจำหน่าย				☐ ANI6
( ) 7. การขายหรือจำหน่ายผลผลิต				☐ ANI7
( ) 8. รับจ้างเลี้ยงสัตว์				☐ ANI8
( ) 9. การแปรสภาพ / แปรรูปวัตถุดิบเพื่อจำหน่าย				☐ ANI9

(3) แม่บ้านได้ประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวหรือไม่และอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) 1. ไม่ได้ทำ	( ) 6. การค้าขาย	☐ JOBADD1
( ) 2. การถักผ้า	( ) 7. การทำเสริมสวย	☐ JOBADD2
( ) 3. การตัดเย็บเสื้อผ้า	( ) 8. การประดิษฐ์ดอกไม้	☐ JOBADD3
( ) 4. การซักรีดเสื้อผ้า	( ) 9. การทำเสริมสวย	
( ) 5. การจักสาน	( ) 10. อื่น ๆ (ระบุ).....	

ข. บทบาทด้านการออมทรัพย์

(4) ใครคือผู้ที่รับผิดชอบในการเก็บเงินรายได้ที่ได้จากการประกอบอาชีพของครอบครัว

( ) 1. แม่บ้านเกษตรกร (หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรับผิดชอบเพียงผู้เดียว)	
( ) 2. แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับกับพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว	☐ INCOME
( ) 3. พ่อบ้าน(หัวหน้าครอบครัว)รับผิดชอบเพียงผู้เดียว	

(5) ในการเก็บเงินออมภายในครอบครัว แม่บ้านมีส่วนร่วมอย่างไร

( ) 1. ไม่มีเงินออม	☐ SAVE
( ) 2. แม่บ้านเกษตรกร (หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรับผิดชอบเพียงผู้เดียว)	
( ) 3. แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกับกับพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว	
( ) 4. พ่อบ้าน(หัวหน้าครอบครัว)รับผิดชอบเพียงผู้เดียว	

(6) ใครในครอบครัวที่รับผิดชอบค่าใช้จ่าย เกี่ยวกับปัจจัยสี่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค

COSTLIVE

- ( ) 1. แม่บ้านเกษตรกร (หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรับผิดชอบเพียงผู้เดียว)
- ( ) 2. แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกันกับพ่อบ้าน(หัวหน้าครอบครัว)
- ( ) 3. พ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบเพียงผู้เดียว

(7) ใครในครอบครัวที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร เช่น ซื้อมะล็ดพันธุ์ ซื้อมุ่ย เป็นต้น

- ( ) 1. แม่บ้านเกษตรกร (หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามรับผิดชอบเพียงผู้เดียว)
- ( ) 2. แม่บ้านรับผิดชอบร่วมกันกับพ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัว
- ( ) 3. พ่อบ้านหรือหัวหน้าครอบครัวรับผิดชอบเพียงผู้เดียว

COSTAGG

(8) ในครอบครัวใครมีบทบาทมากที่สุดในการติดต่อกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินหรือธนาคาร

- ( ) 1. ครอบครัวไม่เคยกู้ยืมเงินจากธนาคาร
- ( ) 2. แม่บ้านเกษตรกร (ผู้ให้สัมภาษณ์) ติดต่อกู้เงินเพียงผู้เดียว
- ( ) 3. พ่อบ้านและแม่บ้านร่วมกันติดต่อ
- ( ) 4. พ่อบ้าน(หัวหน้าครอบครัว) ติดต่อกู้เงินเพียงผู้เดียว

LEND

ค. บทบาทด้านการตัดสินใจ

(9) แม่บ้านมีบทบาทในการตัดสินใจอย่างไรให้ทำเครื่องหมาย ✓ ใน ( ) หน้าข้อนั้น และระบุว่าเป็นผู้นำการตัดสินใจ เป็นผู้ช่วย หรือ ไม่มีส่วนร่วม โดยทำให้ทำเครื่องหมาย ✓ ที่ข้อนั้น

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทในการตัดสินใจ	การแสดงในบทบาทการตัดสินใจ				เหตุผล
	ผู้นำในการตัดสินใจ	ผู้ร่วมปรึกษาในการตัดสินใจ	ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		
( ) 1. การวางแผนการผลิต					☐ DECIDE1
( ) 2. การซื้อหรือเลือกใช้พันธุ์พืช / พันธุ์สัตว์					☐ DECIDE2
( ) 3. การเลือกใช้ปุ๋ย					☐ DECIDE3
( ) 4. การเลือกใช้ยาปราบศัตรูพืช					☐ DECIDE4
( ) 5. การหาตลาดจำหน่ายผลผลิต					☐ DECIDE5
( ) 6. การเลือกใช้อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร					☐ DECIDE6
( ) 7. การเปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูก					☐ DECIDE7
( ) 8. การเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงสัตว์					☐ DECIDE8
( ) 9. การเลือกใช้เครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ ๆ หรือเลือกใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ					☐ DECIDE9

ตอนที่ 3 บทบาทของแม่บ้านเกษตรกรด้านกิจกรรมทางสังคม

(1) ในรอบปีที่ผ่านมา แม่บ้านได้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มหรือไม่

( ) 1. ไม่ได้ทำ

WORKGROUP

( ) 2. ทำ และ ( ) 1. ทำกิจกรรมทุกครั้งที่มีกิจกรรม

( ) 2. ทำกิจกรรมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง)

( ) 3. ทำกิจกรรมบางครั้งคราว(นาน ๆ ครั้ง)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) ทุกครั้งที่มีการกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ทำถนน สร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ หรืออาจจะช่วยทำอาหาร เป็นฝ่ายบริการด้านอาหารและน้ำ แม่บ้านมีส่วนร่วมหรือไม่

( ) 1. ไม่มีส่วนร่วม   WORKVILL

- ( ) 2. มีส่วนร่วม และ ( ) 1. มีส่วนร่วมทุกครั้งที่มีการกิจกรรม
( ) 2. มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง)
( ) 3. มีส่วนร่วมบางครั้งคราว(นาน ๆ ครั้ง)

(3) ทุกครั้งที่มีการประชุมลูกบ้านหรือประชุมหมู่บ้าน แม่บ้านได้ไปเข้าร่วมประชุมหรือไม่

( ) 1. ไม่ เพราะ.....   MEETVILL

- ( ) 2. เข้าร่วมประชุม และ ( ) 1. ร่วมประชุมทุกครั้ง
( ) 2. ร่วมประชุมบ่อยครั้ง (เกือบทุกครั้ง)
( ) 3. ร่วมประชุมบางครั้งคราว (นาน ๆ ครั้ง)

(4) การประชุมลูกบ้านหรือประชุมหมู่บ้านแม่บ้านมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นหรือไม่

( ) 1. ไม่ เพราะ..... PARTSEE

( ) 2. มีส่วนร่วม

(5) แม่บ้านได้ร่วมรับรู้ปัญหาของหมู่บ้านบ้างหรือไม่ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหของหมู่บ้านหรือไม่ (เช่นปัญหาสุขภาพดี เป็นต้น)

( ) 1. ไม่ เพราะ..... PARTUNDO

( ) 2. มีส่วนร่วม (อย่างไร).....

(6) การใช้สิทธิ์เลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน แม่บ้านไปใช้สิทธิ์หรือไม่

( ) 1. ไปทุกครั้ง

( ) 2. ไปบางครั้ง

( ) 3. ไม่เคยไป

ELECTION1

(7) การใช้สิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แม่บ้านไปใช้สิทธิ์หรือไม่

( ) 1. ไปทุกครั้ง

( ) 2. ไปบางครั้ง

( ) 3. ไม่เคยไป

ELECTION2

(8) การทำกิจกรรมทางศาสนา แม่บ้านมีส่วนร่วมหรือไม่ (เช่น งานบวช ทำบุญตักบาตร งานทอดกฐิน/ทอดผ้าป่า)

( ) 1. ไม่มีส่วนร่วม   RELIGION

( ) 2. มีส่วนร่วม และ ( ) 1. ทำเป็นประจำ

( ) 2. ทำบางครั้งคราว

(9) งานวัฒนธรรมประเพณี (เช่นงาน โขนจูก งานศพ ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ) แม่บ้านมีส่วนร่วมหรือไม่

( ) 1. ไม่มีส่วนร่วม   CULTURE

( ) 2. มีส่วนร่วม และ ( ) 1. เป็นประจำ

( ) 2. ครั้งคราวเป็นบางงานเท่านั้น

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคของแม่บ้านเกษตรกร

(1) ในการประกอบอาชีพการเกษตร ในขั้นตอนต่าง ๆ เช่นการพรวนดิน การให้ยาฆ่าแมลง การปรับปรุงดิน ความเป็นผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการทำงานบ้างหรือไม่

( ) 1. ไม่เป็นอุปสรรค PREFIX

( ) 2. เป็นอุปสรรคในทุกขั้นตอนการผลิต

( ) 3. เป็นอุปสรรคในบางขั้นตอน(ยกตัวอย่าง).....

(2) ตัวแม่บ้านเองประสบปัญหาในการติดต่อขอกู้เงินจากธนาคารหรือไม่ อย่างไร

( ) 1. ครอบครัวยุติไม่เคยขอกู้ยืมเงินจากธนาคาร BANK

( ) 2. ครอบครัวยุติแต่แม่บ้านยกให้เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน

( ) 3. ตัวแม่บ้าน ไปติดต่อขอกู้เองแต่ไม่มีปัญหาใด ๆ

( ) 4. ตัวแม่บ้าน ไปติดต่อขอกู้เองและมีปัญหาคือ.....

(3) ตัวแม่บ้านเองประสบปัญหาในการติดต่อขอกู้เงินจากนายทุนมีหรือไม่อย่างไร

( ) 1. ครอบครัวยุติไม่เคยขอกู้ยืมเงินจากนายทุน FINAN

( ) 2. ครอบครัวยุติแต่แม่บ้านยกให้เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน

( ) 3. ตัวแม่บ้าน ไปติดต่อขอกู้เองแต่ไม่มีปัญหาใด ๆ

( ) 4. ตัวแม่บ้าน ไปติดต่อขอกู้และมีปัญหาคือ.....

(4) แม่บ้านประสบปัญหาไม่ค่อยมีเวลาว่างจากการทำงานบ้านและงานในไร่นาหรือไม่

( ) 1. ไม่มีเวลาว่าง FREETIME

( ) 2. มีเวลาว่าง และว่างช่วงเวลาหรือฤดูกาล(ระบุ).....

(5) พ่อบ้านช่วยเหลืองานในครัวเรือนหรืองานบ้านหรือไม่

( ) 1. ไม่ช่วยเหลือ ASSIST

( ) 2. ช่วยเหลือบ้าง

( ) 3. อื่น ๆ (ระบุ).....

(6) พ่อบ้านให้การสนับสนุนแม่บ้านในการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมหมู่บ้านหรือไม่

( ) 1. ไม่สนับสนุน SUPPORT

( ) 2. สนับสนุน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(7) ในการประชุมที่มีทั้งผู้ชายและผู้หญิง เช่นการประชุมหมู่บ้าน แม่บ้านเคยประสบปัญหาใดบ้างหรือไม่

- ( ) 1. ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น
- ( ) 2. ความคิดเห็นไม่ได้รับการยอมรับ
- ( ) 3. ไม่เคยประสบปัญหาใด ๆ
- ( ) 4. อื่น ๆ(ระบุ).....

PROBLEM

(8) แม่บ้านเคยดำรงตำแหน่งของหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

POSTVILL

- ( ) 1. เคย ตำแหน่ง(ระบุ).....
- ( ) 2. ไม่เคย เพราะ .....

(9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ.....

.....

.....

ขอขอบคุณ แม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านหนองไม้แดงทุกท่าน ที่สละเวลาช่วยตอบแบบสอบถามนี้ซึ่งช่วยให้งานวิจัยนี้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยจบการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้